

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Jan Bouška

**Cesta kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu do Británie roku 1838
a její syn Walter Prosper**

The journey of Princess Eleonore of Schwarzenberg to Great Britain in 1838 and
her son Walter Prosper

Praha 2017

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Na tomto místě bych rád poděkoval panu prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D. za to, že se ujal vedení mé práce a v průběhu jejího vypracování mi poskytoval cenné rady a připomínky. Poděkování také patří panu Mgr. Václavu Grubhofferovi, Ph.D., se kterým jsem mohl svoji práci konzultovat. Dále děkuji pracovníkům Státního oblastního archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov, jmenovitě pak paní Mgr. Anně Kubíkové, Mgr. Elišce Hospaskové a panu Mgr. Michalu Morawetz, za poskytnutou pomoc při studiu archiválií. Velký dík patří také pracovníkům Správy státního hradu a zámku Český Krumlov, Správy státního zámku Třeboň a všem ostatním, kteří mi pro moji práci laskavě poskytli obrazový materiál. V neposlední řadě děkuji svým nejbližším, bez jejichž podpory a pomoci by realizace práce nebyla možná.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V

dne

podpis

Abstrakt

Cílem předkládané bakalářské práce je snaha zrekonstruovat cestu knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu do Velké Británie roku 1838 z pohledu jeho manželky, kněžny Eleonory rozené z Liechtensteinu, jež se cesty rovněž účastnila. V souvislosti s britskou cestou knížecího páru je pojednáno také o princí Walteru Prosperovi, jenž byl počat právě při zmiňované cestě. Vzhledem k předčasné smrti prince Waltera byla pozornost zaměřena především na jeho pohřební ceremoniál a rituály s ním spojené. Při studiu dané problematiky bylo využito značného množství dosud nezpracovaných archivních materiálů. Na základě studia archiválií se podařilo alespoň částečně zrekonstruovat program britské cesty z perspektivy kněžny Eleonory, která byla dosavadními autory spíše přehlížena. Zároveň byl podrobně popsán průběh pohřebního rituálu prince Waltera, jenž byl komparován s obecnými pohřebními tradicemi rodu Schwarzenbergů.

Klíčová slova: Schwarzenbergové, Eleonora ze Schwarzenbergu, cesta, Velká Británie, Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu, Walter Prosper, smrt, pohřeb, rituál, hrobka

Abstract

The aim of this bachelor thesis is the reconstruction of the 1838 journey of prince Johann Adolf II. of Schwarzenberg to Great Britain, as described by his wife, princess Eleonore née of Lichtenstein, who accompanied him. In the connection with the British journey of the couple, the thesis also deals with their son, prince Walter Prosper, conceived along the way to Britain. With regard to the premature death of prince Walter, the focus is primarily on his funeral ceremony and the connected rituals. To explore the chosen topic, a lot of archive material, that had not been processed before, was used. Based on said archives, a partial reconstruction of the journey was possible, from the point of view of Eleonore, who is a rather overlooked figure in historiography. Additionally, the funeral ritual of prince Walter is described and compared with common funerals of Schwarzenberg family.

Key words: Schwarzenberg family, Eleonore of Schwarzenberg, journey, Great Britain, Johann Adolf II. of Schwarzenberg, Walter Prosper, death, funeral, burial, ritual, crypt

Obsah

Úvod	8
1. Život a osobnost Eleonory ze Schwarzenbergu	12
2. Cesta knížecího páru do Velké Británie roku 1838	21
3. Walter Prosper	30
3.1 Otázka původu a smrti	30
3.2 Pohřební obřady prince Waltera a jeho neklidná posmrtná pout'	36
3.3 Walterova hrobka a ukončení princovy posmrtné pouti.....	47
Závěr.....	51
Seznam pramenů a literatury	54
Seznam příloh.....	58
Přílohy	60

Seznam použitých zkratk

SOA	Státní oblastní archiv
RA	Rodinný archiv
VkČK	Velkostatek Český Krumlov

Úvod

Výzkum šlechtické společnosti je v posledních letech stále populárnější, a není tedy divu, že zájmu badatelů neunikl ani jeden z nejvýznamnějších rodů českých zemí – Schwarzenbergové.¹ Pozornosti se v dosavadních pracích badatelů dostalo také jednomu z významných představitelů této rodiny – knížeti Janu Adolfovi II. (1799-1888). V souvislosti s jeho osobou byly zpracovávány zejména cestovatelské², kulturní³ a hospodářské⁴ aktivity knížete. Nicméně ve stínu tohoto významného aristokrata 19. století dodnes stojí jeho manželka, kněžna Eleonora rozená z Liechtensteinu (1812-1873). Tato výjimečná osobnost je většinou zmíněna pouze okrajově na několika řádcích, zejména v souvislosti s cestou do Velké Británie roku 1838 a přestavbou zámku Hluboká, kterou inicioval její manžel Jan Adolf. Rozsáhlého a podrobného zpracování se kněžně Eleonoře stále nedostalo.

Předkládaná práce si, jak je ostatně patrné z jejího názvu, neklade za ambici vytvořit celkový portrét kněžny Eleonory. Prvním cílem práce je snaha zrekonstruovat cestu do Velké Británie, již podnikl knížecí pár roku 1838, z pohledu Eleonory, a obohatit tím dosavadní zpracování tohoto tématu, které kněžnu při této cestě spíše opomíjelo. Druhým cílem je poté zpracovat téma, které s britskou cestou bezprostředně souvisí – tzv. případ Walter. Princ Walter Prosper byl synem kněžny Eleonory a knížete Jana Adolfa, ačkoliv je jeho manželský původ dodnes - zejména v ústní tradici - zpochybňován. V tomto ohledu je tedy jedním z cílů práce objasnit tyto pochyby. Jelikož princ Walter zemřel ve svém věku nedožitých dvou let, zaměří se dále práce na prozkoumání pohřebních obřadů Waltera a jejich komparaci s obecnými funerálními zvyklostmi schwarzenberské primogenitury.

Samotný text práce je členěn na tři kapitoly. První kapitola pojednává stručně a obecně o kněžně Eleonoře, jejím životě, a snaží se alespoň částečně nastínit její osobnost. Následující kapitola je věnována již samotné cestě do Velké Británie, která byla podniknuta roku 1838.

¹ Patrně největším moderním badatelským počinem na poli Schwarzenbergů je monumentální sborník GAŽI Martin (ed.). *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice, 2013.

² Cestám knížete Jana Adolfa II. se věnoval především VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha, 1999 či VYBÍRAL, Jindřich – SEKYRKOVÁ, Milada. *Britská cesta Jana Adolfa roku 1825* In: Umění. Časopis Ústavu dějin umění, ročník 46, 1998, s. 129-145. Dále zpracoval téma BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*.

³ Ke kulturním aktivitám knížete, zejména jeho stavební činnosti na zámku Hluboká především KUTHAN, Jirí. *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*, Praha, 2014, TÝŽ. *Aristokratická sídla období klasicismu*, Praha, 1999 či BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*. Praha, 2014, jehož bakalářská práce přináší také nový pohled na cestovatelské aktivity knížete.

⁴ K hospodářským aktivitám knížete především PALECZEK, Raimund. *Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph zu Schwarzenberg in Südböhmen während des Neoabsolutismus*. München, 2006.

V kapitole jsou nejprve rozebrány důvody cesty a poté průběh cesty a britského pobytu s důrazem na kněžnu Eleonoru. Poslední kapitola je věnována zmiňovanému „případu Walter“ a je rozdělena do tří podkapitol. První z nich se věnuje otázce legitimacy prince a zároveň rozebírá příčiny jeho smrti. Následující podkapitola pojednává o první části funerálních obřadů prince Waltera, které proběhly v rámci jeho pohřbu. Zároveň se snaží komparovat průběh těchto slavností se schwarzenberskými pohřebními tradicemi. Poslední podkapitola byla věnována Walterově hrobce a ukončení funerálních obřadů prince.

Pramennou základnu pro tuto práci tvoří dokumenty uložené ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov, které jsou pro studium Schwarzenbergů naprosto zásadní. Pro zpracování britské cesty z pohledu kněžny se jedná zejména o archiválie z Rodinného fondu Schwarzenberků, vázící se k osobě kněžny Eleonory, případně jejího manžela.⁵ Využity byly především tři fascikly kněžny Eleonory, které obsahují množství materiálu k jejímu cestování, ale také k charitativní a kulturní činnosti. Součástí těchto složek je zároveň velké množství kněžniných účtů.⁶ Materiály v těchto složkách nejsou uspořádány a dosud nebyly v širší míře zpracovány, povětšinou jsou psány v němčině. V případě tzv. ego dokumentů, zejména korespondence kněžny Eleonory, jsou některé dokumenty psány také ve francouzštině či angličtině.

Při zpracovávání „případu Walter“ byly naprosto zásadní dokumenty z pozůstalosti mladého prince, jež je opět uložena v Rodinném archivu Schwarzenberků.⁷ Obsahem této pozůstalosti jsou především podrobné popisy jednotlivých pohřebních obřadů, které proběhly po smrti prince Waltera. Zároveň je součástí této složky pitevní zpráva prince, účetní dokumentace k jednotlivým funerálním obřadům a velké množství blahopřání k princovu narození. V drtivé většině se jedná o německy psané dokumenty, které dosud nebyly systematicky zpracovány a nejsou uspořádány.

Dále byly využity archivní dokumenty týkající se hrobky prince Waltera. Jedná se o jednu složku uloženou opět ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov. Tato složka je ovšem uložena ve fondu Velkostatek Český Krumlov.⁸ Vedle velkého množství účtů se v této složce nachází spisový materiál ke stavbě hrobky obsahující zejména jednotlivé instrukce daným institucím schwarzenberské správy. Součástí složky je i doprovodný obrazový

⁵ Jedná se o fascikl Johann Adolf II., fasc. 557, neuspořádan.

⁶ V tomto případě jde o fascikly Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 581, fasc. 581/1, fasc. 584, všechny tři neuspořádané.

⁷ Zde se jedná o fascikl Kinder Johann Adolf II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

⁸ Materiály k hrobce jsou uloženy ve složce pod označením sign. I[^] 3K[^] 15 c/1, neuspořádané.

materiál, zejména plány stavby a situační plány oblasti, které byly využity v přílohách této práce. Tyto neuspořádané a německy psané dokumenty byly částečně zpracovány v článku Anny Kubíkové pro *Obnovenou tradici*.⁹

Pochopitelně by se tato práce neobešla bez příslušné literatury. Při studiu osoby kněžny Eleonory bylo využito dvou článků bývalé pracovnice krumlovského oddělení Státního oblastního archivu Třeboň Kristiny Popelka, které napsala pro *Obnovenou tradici*.¹⁰ Toto periodikum, které navazuje na meziválečný časopis s názvem „*Tradice*“ vydávaný schwarzenberskými úředníky je při studiu Schwarzenbergů velmi cenným zdrojem informací. Zejména díky tomu, že přispěvatelé pro toto periodikum pojednávají často o okrajových tématech, kterým se zatím nedostalo širší pozornosti.

Informace pro britskou cestu knížete Jana Adolfa a kněžny Eleonory byly částečně čerpány z knihy Jindřicha Vybírala „*Století zakladatelů a dědiců*“.¹¹ Opomenout v žádném případě nelze bakalářskou práci Filipa Bindera, ve které autor vůbec poprvé zpracoval dochovaný deník Jana Adolfa z cesty do Velké Británie, a která se tím pádem stává cenným zdrojem informací o této cestě.¹² V neposlední řadě je třeba upozornit na práce Václava Grubhoffera, zejména na jeho knihu „*Pod závojem smrti*“, ale i další jeho studie.¹³ Tyto práce jsou naprosto zásadní pro poznání obecných schwarzenberských pohřebních zvyklostí. Využity proto byly zejména ve třetí kapitole při komparaci funerálních obřadů prince Waltera.

Na závěr několik edičních poznámek. Jelikož tato práce pojednává o členech rodiny, která původně pochází z německého jazykového prostoru, bylo v průběhu jejího vypracování potřeba sjednotit způsob psaní jména této rodiny. Jak ostatně vyplývá ze samotného názvu práce, bude vždy uváděn původní německý tvar jména, tedy „*Schwarzenberg*“ namísto počestlých „*Schwarzenberk*“ či „*Švarcenberk*“, které se v minulosti také používaly. Výjimku tvoří pouze odkazy na archivní zdroje případně na literaturu. Zejména jde o archiválie uložené

⁹ Jedná se o KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*, *Obnovená tradice* 2006, ročník 17, číslo 34.

¹⁰ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*. *Obnovená tradice*, České Budějovice, 2013, ročník 24, číslo 48, s. 1-10 a TÝŽ. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*. *Obnovená tradice*, České Budějovice 2014, ročník 25, číslo 49, s. 14-26.

¹¹ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha, 1999.

¹² BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, Praha, 2014.

¹³ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, České Budějovice, 2013 a poté studie TÝŽ. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době*. In: BŮŽEK Václav, KRÁL Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*, Praha, 2007, s. 188-208 a TÝŽ. „*Mou nesmrtelnou duši poručím milosrdenství jejího stvořitele...*“ *Pohřby Schwarzenbergů v 19. a na počátku 20. století*. In: GAŽI Martin (ed.). *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice, 2013, s. 653-664.

v Rodinném archivu Schwarzenberků. Vzhledem k tomu, že se jedná o oficiální název fondu, se kterým pracuje Státní oblastní archiv Třeboň, nedošlo v práci k jeho přejmenování. Pro potřeby práce ovšem došlo k úpravě německého tvaru jména „*Eleonore*“ na „*Eleonora*“, stejně tak byl přejmenován „*Johann Adolf*“ na „*Jana Adolfa*“ a „*Walther*“ na „*Waltera*“.

Citace v samotném textu jsou uváděny již přeložené do českého jazyka. V případě citací archivních pramenů muselo v několika případech dojít alespoň k minimálním stylistickým a interpunkčním úpravám, které umožní lepší porozumění danému textu. Pokud se jedná o poznámkový aparát, tak plný název díla je uveden v každé kapitole jen jednou, poté je uváděn pouze název díla a jeho autor, případně pouze „*Tamtéž*“. Kompletní bibliografický záznam je pochopitelně uveden na konci práce v seznamu pramenů a literatury.

1. Život a osobnost Eleonory ze Schwarzenbergu

Eleonora se narodila 25. prosince roku 1812 do rodiny Mořice Jana z Liechtensteinu (1775-1819) a jeho manželky Leopoldiny, rozené Esterházy de Galanta (1788-1846). Eleonořin otec byl čtvrtým synem polního maršála Karla z Liechtensteinu (1730-1789), tudíž on i jeho rodina vytvářeli jednu z vedlejších linií tohoto významného rodu. Mořici Janovi se stejně jako jeho otci dařilo budovat úspěšnou vojenskou kariéru. Službu v císařském vojsku zahájil v roce 1799 a již v roce 1805 byl povýšen na generálmajora. O rok později se oženil s Leopoldinou, dcerou knížete Mikuláše II. Esterzházy de Galanta (1765-1833). Do rodiny Mořice Jana a Leopoldiny se postupně narodilo pět dětí – dva synové a tři dcery. Prvorozený syn Mikuláš i v pořadí třetí narozený syn Mořic ovšem zemřeli ještě v batolecím věku, dospělosti se dožily pouze tři dcery. Nejstarší Marie se narodila roku 1808, následována byla prostřední Eleonorou roku 1812 a nejmladší Leopoldina přišla na svět v roce 1815. Krátce poté, roku 1819, zemřel sám Mořic Jan a zanechal tak svoji manželku a tři dcery samotné.¹⁴

Dívčím bylo poskytnuto pro tehdejší šlechtičny typické vzdělání, jež mj. zahrnovalo výuku cizích jazyků, historie, společenské konverzace, hry na hudební nástroj, tance či výtvarného umění.¹⁵ Eleonora si velmi oblíbila historii, což dokládá zápisník, do kterého si vypisovala chronologické posloupnosti evropských panovníků, papežů, biskupů a také různé historické události. V mládí si Eleonora také vypěstovala zálibu pro krajinářskou a zahradní architekturu, která na ni byla částečně přenesena její matkou a umocněna poté byla četnými návštěvami na zámcích Esterháza a Lednice, jejichž zahrady se na přelomu 18. a 19. století začaly měnit do své romantické podoby.¹⁶ O Eleonořinu zájmu v oblasti zahradní a krajinářské architektury svědčí její skicář, ve kterém se nachází kresby zachycující romantické ztvárnění krajiny s nevšedními architektonickými prvky.¹⁷

Vedle vzdělání bylo pro Leopoldinu, coby ovdovělou matku, prioritní najít pro své tři dcery vhodné ženichy. Prvorozená Marie byla provdána za Ferdinanda, knížete z Lobkovicz, nejmladší Leopoldina se později provdala za Ferdinandova mladšího bratra, prince Ludvíka. Prostřední Eleonora si v květnu roku 1830 vzala Jana Adolfa, budoucího vládnoucího knížete

¹⁴ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*, Obnovená tradice, České Budějovice, 2013, ročník 24, číslo 48, s. 1.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 1.

¹⁶ K tomuto tématu především KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*, Praha, 2014, s. 13-36, 75-112, 269-280, 341-356.

¹⁷ Skicář kněžny Eleonory je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sbírká alb a grafických listů, sign. 94.

ze Schwarzenbergu a budoucí hlavu schwarzenberské primogenitury. Sňatek mezi Eleonorou a Janem Adolfem nebyl plodem dlouhého vyjednávání obou stran, v jehož rámci by se zvažovala pozitiva a negativa daného spojení, a které bylo pro prostředí první společnosti v dané době typické. Jednalo se čistě o iniciativu Jana Adolfa, který v srpnu 1829 požádal svého přítele, knížete Auersperga, aby návrh tohoto spojení diskrétně tlumočil Eleonořině matce. Leopoldina byla, zcela pochopitelně, polichocena, jelikož ani v neoptimističtějších představách si nemohla pro svoji dceru přát vhodnějšího ženicha. Eleonořin původ v kombinaci s jejím půvabem z ní jistě činil lákavou partii, ale bývalo dobrým zvykem, že dědiční princové byli vyhrazeni pro prvorozené dcery. Jan Adolf byl nejen příslušníkem jednoho z nejurozenějších rodů monarchie, ale coby budoucí hlava rodiny mu také přináležela správa značného jmění a nesmírně rozsáhlých majetků. Poté co Leopoldina ujistila Jana Adolfa, že za něj svoji dceru velmi ráda provdá, obeznámil budoucí ženich s plánem i svoji rodinu, především tedy otce Josefa II.¹⁸

V prosinci roku 1829, když s plánovaným svazkem vyjádřil souhlas i otec ženicha, mohlo být oficiálně vyhlášeno zasnoubení. Uzavření samotného manželství bylo naplánováno na květen následujícího roku. Z Eleonořiny korespondence s její přítelkyní Leontinou Clary-Aldringenovou vyplývá jistá dávka nervozity, jež pramenila z atmosféry blížícího se opuštění otcovského domu, předsvatebního shonu a zvýšené pozornosti, která byla nyní Eleonoře věnována. Jan Adolf se v pozici nastávajícího ženicha cítil velmi dobře a do Eleonory se zamiloval ještě silněji. Manželská smlouva byla oficiálně stvrzena 17. května za přítomnosti snoubenců, ženichova otce, nevěstiny matky a dědečka, knížete Mikuláše II. Přítomni byli také vážení svědci: mj. rakouský státní kancléř kníže Klemens Lothar Metternich či kníže Jan I. Liechtenstein. Svatební obřad se konal o několik dní později, 22. května 1830, ve vídeňském farním kostele sv. Michaela naproti Hofburgu. Navzdory tomu, že Eleonora do manželství nepřinesla vysoké věno, její zajištění ze strany Jana Adolfa bylo více než velkorysé. Jen jitřní dar ve formě briliantových šperků vyšel Schwarzenbergu na 11 300 zlatých. Schwarzenbergové zaplatili za svatební oslavy, jež trvaly až do září roku 1830 a zahrnovaly nejen svatební hostinu, ale také lidové veselice pro 230 000 schwarzenberských poddaných či divadelní představení inscenovaná v Krumlově a Třeboni, celkem téměř 30 000 zlatých. V potaz je třeba vzít skutečnost, že větší část nákladů na svatbu nesla vždy tradičně strana nevěsty.¹⁹

Po několika měsících svatebních oslav se musel novomanželský pár pomalu zapojit do každodenního života. Jelikož pro Eleonoru, coby příslušnici starobylého rodu, bylo jakékoliv

¹⁸ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*, s. 2-3.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 3-4.

pracovní či politické angažmá nemyslitelné, musela hledat svoji seberealizaci jinde. V úvahu pro ni přicházela péče o domácnost, rozvíjení uměleckých aktivit či charitativní činnost. Na pole posledně jmenované aktivity se Eleonora poprvé vydala již v roce 1831, kdy se stala spoluzakladatelkou vídeňského Hlavního spolku pro péči o děti. Téhož roku byla jmenována palácovou dámou císařovny Karolíny Augusty a přijata do habsburského dynastického řádu Hvězdového kříže. Pro Eleonorou se ovšem zatím jednalo pouze o letmé seznámení s dobročinnými aktivitami a vídeňským dvorem, neboť krátce na to se přihlásily rodičovské povinnosti. 18. března roku 1832, tedy necelé dva roky po svatbě, se knížecímu páru narodilo první dítě, syn Adolf Josef, budoucí vládnoucí kníže ze Schwarzenbergu. Již o rok později, v roce 1833, porodila Eleonora svoji dceru Marii Leopoldinu.²⁰

V září roku 1833 postihlo schwarzenberskou primogenituru neštěstí: vládnoucí kníže Josef II. byl raněn mozkovou mrtvicí. Po třech měsících, 19. prosince 1833, vydechl Josef II. naposledy. Pro jeho syna a snachu tato událost znamenala velikou změnu. Jan Adolf se musel velmi intenzivně začít věnovat správě rodového majetku. Zároveň pokračoval v diplomatických službách rakouského císaře. V roce 1835 odjel do Berlína, aby jakožto zvláštní vyslanec oznámil úmrtí císaře Františka I. a nástup jeho syna Ferdinanda I. V kontextu diplomatických aktivit knížete je potřeba vnímat i jeho druhou cestu do Velké Británie, kterou podnikl se svojí manželkou Eleonorou. O této několikaměsíční návštěvě britských ostrovů bude pojednáno v následující kapitole.²¹

Nedlouho po návratu ze zahraničí zaměstnaly Eleonoru opět rodičovské povinnosti. 22. dubna roku 1839 se knížecímu páru ve Vídni narodil jejich druhý syn Walter Prosper, celým jménem Walter Prosper Josef Kajetán Soter Cajus.²² V souvislosti s Walterem Prosperem jsou dodnes spojovány spekulace, jež zpochybňují zejména jeho legitimní původ. O tzv. „případu Walter“ pojedná opět samostatná kapitola. Na tomto místě je třeba pouze uvést, že Walter Prosper zemřel 19. dubna 1841, krátce před svými druhými narozeninami, za bližší nevyjasněných okolností. Jeho tělo bylo nejprve uloženo v třeboňském kostele sv. Jiljí, kde spočinulo i několik generací jeho předků. O sedm měsíců později, 24. listopadu téhož roku, bylo Walterovo tělo převezeno a uloženo do zvláštní hrobky, která byla nově postavena v parku zámku Červený Dvůr na místě tzv. Waltersruhe. Tragická smrt nejmladšího dítěte Eleonoru načas ochromila a vyřadila z veřejného života.²³ Na Walterovu památku si kněžna založila

²⁰ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*, s. 4-5.

²¹ *Tamtéž*, s. 5.

²² *Tamtéž*, s. 8.

²³ *Tamtéž*, s. 8-10.

zvláštní zápisník, na jehož stránkách lze nalézt truchlivé básně ve francouzštině a němčině. Zároveň si do zápisníku vypisovala krátká čtyřverší, jejichž autory byly povětšinou Shakespeare a lord Byron. Závěr zmiňovaného zápisníku věnovala kněžna básním, které patrně pocházely z jejího vlastního pera a ve kterých vzpomínala na tragicky zesnulého syna. Útěchu hledala Eleonora nejen v truchlivých básních, ale později především v četbě. V průběhu roku 1843 si založila čtenářský deník, který si vedla až do roku 1872, kdy jí její zdravotní stav tuto činnost definitivně znemožnil. Za dobu téměř tří desetiletí popsala Eleonora nejméně šest sešitů citáty a úryvky, které jí během četby zaujaly. Na základě těchto sešitů a celkového soupisu Eleonořiných knih lze vyvodit, že kněžna byla schopna přečíst za rok zhruba 80 knih v němčině, francouzštině a angličtině a zároveň upřednostňovala krásnou literaturu s poezií.²⁴

Do veřejného dění se Eleonora vrátila až v dubnu roku 1844, kdy se spolupodílela na založení Spolku pro budování dětské nemocnice na vídeňském předměstí. Eleonořiny přátelé začali být opět zváni do jejího salónu a opětovně se rozběhl koloběh ročních slavností. Jarní slavnosti pořádala Eleonora na zámku Neuwaldegg nedaleko Vídně. Léto poté rodina trávila zpravidla na Červeném Dvoře, který je vzdálen jen několik kilometrů od krumlovské rezidence schwarzenberské primogenitury. Jakmile to přestavba zámku Hluboká dovolila, byla obnovena tradice velkolepých honů, kterých se na Hluboké později účastnil i korunní princ Rudolf. Vánoční svátky poté zpravidla rodina trávila na zámku v Třeboni, odkud se ke konci roku přesouvala do Vídně, kde se účastnila plesové sezóny. Knížecí pár v tomto období pořádal ve svém paláci alespoň jeden, zpravidla však dva až tři plesy. Eleonora během zimního vídeňského pobytu zároveň pořádala řadu divadelních představení. V rámci těchto představení Eleonora nejprve sama aktivně vystupovala, později s přibývajícím věkem jim pouze udělovala svoji záštitu.²⁵

Koloběh slavností a aktivit, do kterého se Eleonora opětovně dostala, byl příležitostně narušen zvláště důležitými událostmi či výročími. Roku 1851 se princezna Marie Leopoldina provdala za hraběte Arnošta Valdštejna. O šest let později, v květnu 1857, se prvorozený syn Adolf Josef oženil s Idou z Liechtesteinu, dcerou knížete Aloise II., hlavy liechtensteinské rodiny. Mezi těmito významnými událostmi, roku 1855, oslavila kněžna Eleonora se svým manželem Janem Adolfem stříbrnou svatbu, tedy 25. výročí jejich sňatku. Skutečný charakter vztahu Eleonory a jejího manžela není možné rekonstruovat zcela. Nicméně na základě

²⁴ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*, s. 10.

²⁵ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*. Obnovená tradice, České Budějovice 2014, ročník 25, číslo 49, s. 14-15.

dostupných pramenů se jeví, že ačkoliv se jednalo o poměrně rozdílné osobnosti, bylo manželství šťastné. Eleonora z dochovaných archiválií vystupuje jakožto živá, energická, čínorodá dáma, kdežto jejího muže je možné charakterizovat spíše jako uzavřeného, vážného, pragmatického vladaře, jenž je zatížen svými povinnostmi.²⁶

Bylo by mylné myslet si, že zbytek života strávila Eleonora pouze pořádáním nejrůznějších slavností. Následující období jejího života, 50. a 60. léta 19. století, vyplnilo angažmá především na poli dobročinné činnosti a zařizování interiérů zámku Hluboká, jehož přestavba pomalu šla ke svému konci. Charitativní činnosti a pomoci potřebným bylo v období 50. a 60. let 19. století, tedy v době, kdy byla Rakouská monarchie zmítána četnými válkami, silně zapotřebí. Kněžna Eleonora nyní nově kooperovala se svojí snachou, Idou z Liechtensteinu, ve které našla, minimálně pro oblast dobročinné činnosti, silného spojence. Po vypuknutí italsko-rakouské války, v dubnu 1859, zřídily společně na zámku Neuwaldegg lazaret, ve kterém se léčili ranění vojáci z bitev u Magenty a u Solferina. O několik málo let později, v rámci tzv. dánsko-německé války, řídily od února do října roku 1864 provizorní vojenskou nemocnici na zámku Lovosice. Do lovosické provizorní nemocnice zainteresovaly Eleonora s Idou i část svých urozených přítelkyň, které jim pomáhaly v organizaci nemocnice a především v pořádání sbírek financí a potřebného materiálu. Tato původně dobrovolná skupina šlechticů se později institucionalizovala a vznikl z ní Vídeňský dámský vlastenecký spolek. První prezidentkou tohoto spolku se pochopitelně stala kněžna Eleonora, která jako první oficiální počin spolku, založila stálou nadaci, jež provozovala celkem šest míst pro léčení zraněných rakouských vojáků. Za tyto své charitativní počiny obdržela kněžna roku 1865 osobní poděkování od císaře Františka Josefa I., což kněžnu v její aktivitě povzbudilo. Eleonořin spolek se mohl charitativně angažovat i následujícího roku, 1866, kdy v červnu vypukla prusko-rakouská válka. Tentokrát se Vídeňskému dámskému vlasteneckému spolku dostalo oficiální podpory ze strany císaře Františka Josefa I. a státních úřadů.²⁷

Ve svém salonu se kněžna seznámila s Wilhelmem von Tegetthoffem, který roku 1864, během války s Dánskem, velel v bitvě u Helgolandu fregatě Schwarzenberg, pojmenované po rakouském ministerském předsedovi Felixi Schwarzenbergovi. Na počest Wilhelma von Tegetthoff založila Eleonora roku 1869 se svým spolkem nadaci pojmenovanou po tomto rakouském admirálovi. Založení této nadace bylo přímou reakcí na výbuch parních

²⁶ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, s. 14-15.

²⁷ *Tamtéž*, s. 16.

kotlů na fregatě Radetzky, který zabil či zmrzačil téměř celou posádku lodi. Nadace si kladla za cíl pečovat o přeživší a pozůstalé této tragické události.²⁸

Z předešlých odstavců je zjevné, že těžištěm Eleonořiny charitativní činnosti a pozdější činnosti Vídeňského dámského vlasteneckého spolku byla především péče o raněné a přeživší válečných konfliktů. Za to se dostalo Eleonoře uznání nejen od císaře rakouské monarchie, v roce 1871 přijala Eleonora vyznamenání od mezinárodního svazu žen. Vedle pomoci obětem války se kněžna soustředila i na pomoc dětem. Jak již bylo uvedeno, v roce 1831 spoluzakládala vídeňský Hlavní spolek pro péči o děti. Vznik podobné organizace poté iniciovala i v Praze, stejně tak založení bezplatné dětské nemocnice. Ovšem ne v každém charitativním počinu se Eleonoře dařilo. Na jaře roku 1870 pořádala jednu ze svých posledních velkých akcí, která byla v tomto případě určena na pomoc vídeňským bezdomovcům. Jednalo se o dobročinný bazar, jenž byl pořádán v květinových sálech Vídeňské zahradnické společnosti. Celá událost se setkala s malou účastí a výnosy tím pádem nedosáhly požadované výše.²⁹ Kněžna Eleonora se díky tomuto nezdaru dostala dokonce na titulní stranu satirického týdeníku *Der Floh*, jenž ji ve svém vydání z neděle 3. dubna 1870 vyobrazil jako starou trhovkyni, snažící se prodat veteš. Za kněžnou se nachází stánek s posměšným nápisem: „*Boží požehnání u Lori*“.³⁰

Tím, jak rostla Eleonořina veřejná charitativní činnost, rostl úměrně i lesk jejího salónu, který se v pozdější době stal pověstným. Jednalo se o okruh Eleonořiných přátel, kteří se pravidelně scházeli ve schwarzenberském vídeňském paláci. Předmětem těchto schůzek byla diskuze většinou na aktuální témata. Kněžnin salon se od poloviny 19. století stával vzorem pro ostatní dámy vídeňské první společnosti a zároveň se stal místem, odkud Eleonora de facto řídila první společnost hlavního města monarchie. „*Schöne Lori*“, jak byla svými současníky nazývána, tak určovala, kdo bude do první společnosti přijat, kdo z ní vyloučen, jaké postavení kdo bude mít, či co bude módní. Ten kdo, měl přístup do salonu kněžny Eleonory, byl vídeňskou společností automaticky považován za ctihodného.³¹

Vedle dobročinné činnosti zvládala Eleonora, zejména na základě předlohových katalogových knih, zařizovat interiéry zámku Hluboká.³² Základním dílem v tomto ohledu byly

²⁸ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, s. 17-18.

²⁹ *Tamtéž*, s. 18.

³⁰ *Der Floh*, Wien, ročník 2., číslo z 3 dubna 1870.

³¹ ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha, 2007, s. 182-183.

³² POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, s. 18.

čtyři svazky z pera Josepha Nashe nazvané „*Mansions of England in the Olden Time*“, které nesměly chybět v příruční knihovně knížecího páru. Po vzoru předlohových knih objednávala Eleonora pro Hlubokou nové parkety, dřevěné obložení, textilie a nábytek. Na zámek se svázelo i starší vybavení jiných schwarzenberských sídel, zejména se jednalo o obrazy a tapisérie. Při zařizování zámku byla kněžna v úzkém kontaktu s knížecím stavitelem Damasiem Deworetzkým, s nímž spolupracovala. Deworetzký, který navázal na svého předchůdce Františka Beera, byl odpovědný nejen za přestavbu, ale také často vytvářel některé prvky interiéru, zejména kusy nábytku. Přístup Eleonory v rámci zámecké přestavby byl značně odlišný od přístupu jejího manžela. Jan Adolf, co-by pragmatik a hospodář, hleděl na co největší hospodárnost přestavby a patrně se snažil držet svoji choť nohama na zemi. Sám do svých pokojů nepožadoval nic luxusního, dokonce nařídil, aby obklady byly vyvedeny pouze z fermežovaného dřeva bez jakýchkoliv ozdob. Kněžna naproti tomu zařizovala své pokoje ve velmi honosném duchu.³³

Josef Šusta, třeboňský rodák, syn ředitele třeboňského panství a pozdější historik, se k Eleonořiným aktivitám v přestavbě Hluboké vyjádřil takto: „... *ve svém shonu za opravdu knížecí magnificenci se střetla opětovně nejen s rozšafnou hospodárností, nýbrž prohřešila se v ledačems i na přirozeném půvabu jihočeského kraje...*“.³⁴ Zprávy některých současníků tvrdí, že Eleonora nechala interiéry Hluboké jednou, ale také až třikrát zcela přebudovat. F. A. Šubert k tomu ve své knize *Z českého jihu* doslova napsal: „... *jednotlivé části hradu byly dvakrát i třikrát stavěny, opět strhovány a znovu stavěny, jen aby shodovaly se úplně s obrazem, jež v sobě v mysli utvořila a vždy zase doplňovala kněžna...*“.³⁵ Oba dva výroky je ovšem třeba brát s jistou mírou nadsázky, nicméně lze z nich vytušit, že zapojení kněžny Eleonory v rámci přestavby zámku bylo velmi energické.

Pokud byly zmíněny zahraniční katalogy týkající se zámeckých interiérů, je třeba připomenout Eleonořinu vášeň pro módu, která se u ní objevila již v mládí a pro kterou byla u vídeňské společnosti dobře známa. Kněžna Eleonora si nechávala z Paříže zasílat nejen módní katalogy a časopisy, ale také luxusní textilie, módní doplňky a dokonce několik kompletních módních modelů.³⁶

³³ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, s. 18-19.

³⁴ ŠUSTA, Josef. *Dětství a jinošství. Vzpomínky I*, Praha, 1947, s. 47.

³⁵ ŠUBERT, František Adolf. *Z českého jihu*, Praha, 1902, s. 204.

³⁶ POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, s. 19. Veškeré účty za nákupy šatů a šperků jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 584, neuspořádan.

Zdravotní stav kněžny Eleonory byl po celý její život velmi dobrý. První vážná choroba postihla Eleonoru až na jaře roku 1872. Ovšem za pomoci lékařů se kněžna velmi rychle uzdravila a letní sezónu roku 1872 prožila zcela normálně. O to větším šokem se jeví událost, ke které došlo na konci roku 1872, 29. prosince. Na tento den byl naplánován odjezd kněžny Eleonory ze zámku Třeboň do Vídně. Když Eleonora nastupovala do kočáru, postihla ji mozková mrtvice, po které ochrnula na levou část těla. Okamžitě byl zavolán lékař, ale jelikož byl kněžnin stav velice vážný, byla zaopatřena svátostí posledního pomazání. Na třeboňském zámku v tuto chvíli zavládla velmi tíživá atmosféra. Zejména Jan Adolf nemoc svoji manželky prožíval velmi těžce. Dochované prameny líčí, že se de facto zhroutil, dostal se do stavu naprosté rezignace a beznaděje, často plakal a stěžoval si na svoji permanentní silnou únavu. Osobní lékař kněžny, Franz Lenk, držel u lůžka nemocné stálý dozor a v prvních dnech nemoci odesílal do vídeňského paláce Schwarzenbergů na Mehlmarktu dva až tři telegramy denně, ve kterých informoval o průběhu nemoci. Na poslední prosincový den roku 1872 bylo svoláno veškeré služebnictvo zámku Třeboň, aby z předpokoje kněžny mohlo otevřenými dveřmi sledovat výjev smrtelného lože. Kolem lože Eleonory se shromáždila část její rodiny: manžel Jan Adolf, syn Adolf Josef s manželkou Idou, dcera Marie Leopoldina s manželem Františkem Arnoštem z Waldsteinu, švagrová Marie Karolina provdaná z Bretzenheimu, švagrová Anna Berta provdaná z Lobkowicz a vnučka Eleonora, dcera knížete Adolfa Josefa a kněžny Idy. Pro všechny přítomné, kteří se shromáždili, aby sledovali poslední chvíle své nejbližší a její odchod z tohoto světa, bylo značným překvapením, když kněžna začala opět mluvit a požádala si o polévku a víno.³⁷

Stav kněžny v průběhu následujících šesti měsíců zůstával téměř neměnný a lze jej charakterizovat jako velmi vážný. Eleonora byla stále schopna přijímat stravu, občasně verbálně komunikovala, ale k alespoň částečnému uzdravení, navzdory přítomnosti medicínských autorit celé monarchie, nedocházelo. Z trápení nemoci byla vysvobozena až 27. července roku 1873. Do této chvíle se u jejího lůžka vystřídalo více jak sto návštěv, které přišly nemocnou podpořit a vyjádřit tak soucit jejím příbuzným. Jednalo se většinou o příslušníky knížecích, hraběcích a baronských rodů monarchie. U lůžka nemocné se ale také objevil Jan Valerián Jirsík, biskup českobudějovický či průmyslník Carl Hardmuth.³⁸ Jan Adolf se bezprostředně po smrti své manželky upadl do bezvědomí a z jejího pokoje musel být vynes.

³⁷ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, České Budějovice, 2013, s. 90-93.

³⁸ *Tamtéž*, s. 90-93.

Následujícího dne poté opustil třeboňský zámek a neúčastnil se ani samotného pohřbu své ženy. Na pohřebních slavnostech jej musel zastoupit jeho syn Adolf Josef.³⁹

Následující dva dny po smrti kněžny byly vyhrazeny soukromému či poloveřejnému vystavení jejího těla tak, aby se s ním mohli příbuzní či nejbližší přátelé rodiny přijít rozloučit. 29. července 1873 bylo Eleonořino tělo nabalzamováno, fotografováno, převlečeno do černého sametového šatu, vloženo do dřevěné dubové rakve a v jedenáct hodin večer přeneseno ve slavnostním průvodu do kaple sv. Jana Křtitele v děkanském kostele v Třeboni. Zde byly kněžniny ostatky veřejně vystaveny na katafalku, kolem kterého drželi nepřetržitě stráž granátníci schwarzenberské gardy, knížecí zaměstnanci a příslušníci jednotky městských ostrostřelců. Před katafalkem byla na hedvábném bílém polštáři vystavena vyznamenání zesnulé – Řád Hvězdového kříže a dekorace palácové dámy Jejího Veličenstva císařovny Alžběty.

Téže noci byla v kapli sloužena vigilie, kterou celebroidl Eleonořin švagr, pražský arcibiskup Bedřich kardinál Schwarzenberg.⁴⁰ Samotný pohřeb byl naplánován až na poslední červencový den. Po zádušní mši v děkanském kostele sv. Jiljí vyšel pohřební průvod na kostelní hřbitov, kam bylo tělo kněžny uloženo k věčnému odpočinku. Do hrobu, který se podle výslovného přání kněžny nacházel mimo prostor rodinné hrobky v kryptě kostela sv. Jiljí, byly na přání Eleonory uloženy také ostatky jejího syna Waltera Prospera, které nechali pozůstalí převézt z *Waltersruhe* u Červeného Dvora.⁴¹ O čtyři roky později, 30. června 1877, byly ostatky Eleonory i jejího syna Waltera Prospera slavnostně přeneseny do nově postavené neogotické hrobky rodu Schwarzenbergů.⁴²

³⁹ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 118.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 134-135.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 165.

⁴² *Tamtéž*, s. 208

2. Cesta knížecího páru do Velké Británie roku 1838

Výprava do Velké Británie, která se uskutečnila v roce 1838, byla především iniciativou knížete Jana Adolfa, kněžna Eleonora při cestě hrála patrně především reprezentační roli. Primárním důvodem, který vedl Jana Adolfa k cestě na britské ostrovy, byla diplomatická služba rakouské monarchii. Kníže Jan Adolf byl totiž pověřen císařem Ferdinandem I., aby jej zastupoval jakožto zvláštní vyslanec na korunovaci královny Viktorie.⁴³

Proč byl zvolen zrovna právě kníže Schwarzenberg, není dodnes zcela zřejmé, ale patrně se jednalo o kombinaci více faktorů. Na jedné straně jistě stály zájmy rakouské monarchie a její zahraniční politiky, na straně druhé poté možné osobní motivace knížete Jana Adolfa. Pro státního kancléře knížete Metternicha byla dobrá volba zvláštního vyslance k příležitosti korunovace královny Viktorie důležitým krokem. Jelikož britská diplomacie v předešlých letech podporovala národně osvobozené hnutí na kontinentu, byly vztahy obou zemí chladné. Metternichovi tak velmi záleželo na tom, aby zvláštní vyslanec mladou královnu okouzli a pomohl tím částečnému zlepšení situace.⁴⁴

Při plnění poslání zvláštního vyslance, kterým byl Jan Adolf roku 1838 pověřen, nebylo třeba vyvíjet náročné samostatné politické a diplomatické aktivity, ale především plnit reprezentační povinnosti související s účastí na korunovaci. K takovému úkolu byl kníže, jakožto kavalír a člen jedné z nejpřednějších rodin monarchie, přímo předurčen. Vzhledem k jeho cestě do Berlína z roku 1835, jejímž cílem bylo oznámit pruskému králi smrt Františka I. a nástup Ferdinanda I., disponoval Jan Adolf na tomto poli zkušenostmi. Jeho devízou byl také fakt, že se s britským prostředím již znal. V roce 1825 zde jako mladík pobyl několik měsíců na kavalírské cestě. Během této výpravy, která byla především studijní a vedla za rozšířením obzorů, získal kníže Jan Adolf mnoho cenných kontaktů v prostředí britské šlechty, mj. se setkal s vévodou Cumberlandem, lordem Georgem Cavendishem či lordem Wellingtonem.⁴⁵

Postihnout osobní motivace knížete Jana Adolfa, které mohly přispět k vyšší míře angažovanosti ve věci jeho britské cesty, nelze zcela postihnout. Bezpochyby se jednalo o oblibu anglického prostředí a historismu, snad i možnost ukázat toto prostředí své

⁴³ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha, 1999, s. 29.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 29.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 26-29. Více informací a podrobnější popis první výpravy Jana Adolfa do Velké Británie je možné nalézt in: VYBÍRAL, Jindřich – SEKYRKOVÁ, Milada. *Britská cesta Jana Adolfa roku 1825* In: *Umění. Časopis Ústavu dějin umění*, ročník 46, 1998, s. 129-145.

uměním milovné manželce Eleonoře. Janu Adolfovi se díky druhé výpravě do Británie také naskytla možnost očistit jméno svého rodu, jehož pověst byla na ostrovech pošramocena v důsledku aféry jeho mladšího bratra Felixe ze Schwarzenbergu. Felix Schwarzenberg plnil od roku 1827 posláni rakouského atašé na dvoře krále Jiřího IV. Nicméně po své milostné aféře s Jane Digby, lady Ellenborough byl svého úřadu zproštěn a v Londýně platil za personu non grata. V této souvislosti se často objevuje i názor, že Jan Adolf se mohl snažit připravit půdu pro Felixovo jmenování rakouským ambasadorem na britském královském dvoře, o které se kníže Metternich neúspěšně pokoušel o tři roky později, roku 1841. Dokonce existují domněnky, že zaangažování Jana Adolfa v diplomatické cestě mohlo být zlomyslným krokem státního kancléře, kterým chtěl pozlobit Angličany.⁴⁶

O samotném průběhu výpravy nás informuje především cestovní deník, který si kníže vedl. Kněžna Eleonora si vlastní deník v průběhu návštěvy Británie pravděpodobně nevedla,⁴⁷ tudíž není možné detailněji rekonstruovat průběh cesty z její perspektivy a v mnohém jsme odkázáni na pohled knížete Jana Adolfa, což je pro snahu popsat návštěvu britských ostrovů z Eleonořina pohledu značně problematické. Deníkové záznamy knížete totiž jeho manželku zmiňují výslovně pouze jednou a to v zápise z 5. září roku 1838, kdy byl kníže pozván královnou Viktorií do Windsoru. Kníže si toho dne poznamenal, jak mladá královna Viktorie vyjádřila lítost nad tím, že nemohla vidět kněžnu Eleonoru. Veškeré zápisy, pokud byly zapsány v množném čísle, se omezují pouze na zájmeno „wir“ a není z nich zřejmé, koho tímto označením kníže myslel. Pravděpodobné je, že takto označoval sebe a svoji manželku, stejně tak se ale mohlo v mnoha případech jednat o označení dalších členů diplomatického poselstva, hraběte Františka Arnošta z Harrachu a knížete Aloise II. Josefa z Liechtensteinu, kteří s Janem Adolfem navštívili Británii již při jeho pobytu v roce 1825. Filip Binder ve své práci, jistě s trochou nadsázky, nastiňuje myšlenku, že kdybychom brali v potaz pouze cestovní deník knížete Jana Adolfa, mohli bychom zpochybnit samotnou účast kněžny na cestě do Británie. Nicméně sám později dodává, že Eleonora se výpravy zúčastnila.⁴⁸

Dostatečných důkazů, které s jistotou potvrzují, že Eleonora na britské ostrovy skutečně odcestovala, existuje několik. Jedná se o celou řadu pozvánek na plesy, večere a další společenské akce, kterých se knížecí pár za dobu svého pobytu zúčastnil. Tyto pozvánky jsou

⁴⁶ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, s. 29.

⁴⁷ Usuzuji především z toho, že není znám žádný cestovatelský deník, který by patřil Eleonoře, a to ani z jejích pozdějších cest do zahraničí, jež zmiňuje ve svém článku Kristina POPELKA. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, Obnovená tradice, České Budějovice 2014, ročník 25, číslo 49, s. 20.

⁴⁸ BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*. Bakalářská práce Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha, 2014, s. 45-46.

vždy adresovány „*Prince and Princess Schwarzenberg*“.⁴⁹ Zároveň 23. července 1838 pořádala v hotelu Richmond kněžna Eleonora pod záštitou svého manžela pompézní slavnost na počest korunovace královny Viktorie.

Dále se jedná o dva dopisy, které adresoval tehdejší britský ministr zahraničí lord Palmerston knížeti Janu Adolfovi. První dopis byl napsán 15. června 1838 a kníže Jan Adolf v něm byl zván na přijímací audienci do Buckinghamského paláce, při které měl královně Viktorii předat pověřovací listiny. V závěru krátké zprávy poté lord Palmerston píše: „*Královna také zítra, po audienci knížete, přijme kněžnu ze Schwarzenbergu a pány z doprovodu Jeho Jasnosti*“. Druhý Palmerstonův dopis byl napsán 25. července téhož roku a zval Jana Adolfa, jeho manželku a zbylý doprovod s manželkami na propouštěcí audienci a rozloučení s královnou Viktorií.⁵⁰

V neposlední řadě je potřeba upozornit na dopis ze 7. září roku 1838, který kněžně Eleonoře adresovala sama královna Viktorie. Z tohoto psaní, které vzniklo bezprostředně po posledním setkání Jana Adolfa s mladou královnou, vyplývá, že Viktorie s Eleonorou se nemohly 5. září osobně setkat, jelikož Eleonora z Anglie předčasně odjela. K těmto řádkům Viktorie zároveň připojila zlatý náramek, který chtěla Eleonoře předat osobně, a který podle jejích slov měl kněžně připomínat její čas strávený v Anglii.⁵¹

Z posledně zmiňovaného dopisu tedy vyplývá, že Eleonora britské ostrovy opustila před 5. zářím 1838. Nicméně dodnes není jasné, kdy se tomu přesně stalo a není znám ani důvod, proč se tomu stalo. Prameny v této otázce mlčí. Možnou odpověď nabízí ovšem knížecí syn Walter Prosper, který se narodil 22. dubna 1839. Pokud od tohoto data odečteme standardní dobu těhotenství devět měsíců, přesuneme se do července 1838, tedy do doby pobytu knížecího páru v Anglii, kdy byl Walter Prosper s největší pravděpodobností počat. Je tedy možné, že poté, co se u kněžny Eleonory projeví příznaky těhotenství a pravděpodobné nevolnosti s těhotenstvím související, rozhodla se z Anglie odjet zpět do rakouské monarchie a svěřit se do péče domácích lékařů.

⁴⁹ Uloženy jsou v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Johann Adolf II., fasc. 557, neuspořádan.

⁵⁰ Oba tyto dopisy zmiňuje ve své práci SIEGLOVÁ, Kateřina. *Neogotická přestavba zámku Hluboká*. Diplomová práce Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, Praha, 2012, s. 133-134. Dopisy jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov. Umístěny jsou v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Johann Adolf II., fasc. 557, neuspořádan.

⁵¹ Tento dopis opět zmiňuje SIEGLOVÁ, Kateřina. *Neogotická přestavba zámku Hluboká*, s. 135.

Vraťme se ale k samotnému průběhu cesty. 20. května 1838 byl kníže Jan Adolf císařem jmenován tajným radou. O šest dní později, 26. května, v 10 hodin 20 minut, poté, co se rozloučili s dětmi a služebnictvem, opustili kníže a kněžna se svým doprovodem Vídeň. Jak již bylo zmíněno, v doprovodu knížete se nacházeli také další členové diplomatického poselstva - hrabě František Arnošt z Harrachu a kníže Alois II. Josef z Liechtensteinu se svými manželkami⁵² či schwarzenberský stavební ředitel Nevenhorst. První zastávka byla vykonána téhož dne, 26. května, v Melku. Z Melku poté pokračoval knížecí pár do Lince a odtud přes bavorské Řezno do Norimberku, kam dorazil 29. května. Z Norimberku se vydal směrem na západ, 2. června navštívil kníže veliký metalurgický podnik s vysokou pecí a výrobu parostrojů, z čehož lze usuzovat, že v tuto dobu se skupina zastavila v Porúří.⁵³

Poté pokračovali na území Nizozemí a 7. června se již skupina nacházela v Antverpách, kde navštívila katedrálu Panny Marie a shlédla některé z Rubensových a van Dyckových obrazů. Z Antverp nepokračovala skupina přímo do Rotterdamu, aby se nalodila na loď a odplula do Londýna, ale několik dní ještě pobyla na území Nizozemí. Nejprve se vydali do Bredy, Haagu, kde navštívili několik soukromých sbírek a poté pokračovali přes Haarlem a Amsterdam do Utrechtu. V Utrechtu si 12. června prohlédli opět několik Rembrandtových a van Dyckových děl, navštívili královský palác, zakoupili několik kusů japonského porcelánu a poté se vydali přes Goudu do Rotterdamu. Následující den strávila skupina ještě na kontinentě, poté se nalodila a 14. června dorazila do Londýna.⁵⁴ Okolo čtvrté hodiny odpolední přistáli u londýnského Toweru, kde byli přivítáni zástupcem britské monarchie, vojenskou jednotkou a slavnostními dělovými salvami. Odtud se poté vydali skrze Londýn k Langham Palace, kde se nacházel jejich byt.⁵⁵

Následující červnové dny byly knížetem věnovány střídavě diplomatickým aktivitám, setkávání se zástupci britské šlechty a kulturním aktivitám. Anna Kubíková ve svém článku pro *Obnovenou tradici* v této souvislosti zastává názor, že soudě dle cestovního deníku Jana Adolfa, se kníže v tyto dny pohyboval převážně bez doprovodu své manželky. Své tvrzení zdůvodňuje

⁵² Přítomnost manželek Anny roz. z Lobkowicz, prov. z Harrachu a Františky roz. Kinské z Vchynic a Tetova, provd. z Liechtensteinu lze odvodit z druhého Palmerstonova dopisu z 25. července 1838, ve kterém jsou na propouštěcí audienci zvány i dámy. Dopis je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Johann Adolf II., fasc. 557, neuspořádan.

⁵³ KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*. *Obnovená tradice*, České Budějovice, 2007, ročník 18, číslo 36, s. 28. Další podrobný popis i s příslušnými citacemi z deníku knížete přináší BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 45-56 či VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, s. 29-30.

⁵⁴ KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 28

⁵⁵ BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 47.

tím, že některé části programu knížete byly ryze diplomatického charakteru a pokud se jednalo o schůzky s představiteli britské šlechtické obce, tak ti byli zvyklí na klid svých klubů, v nichž byla přítomnost dam nežádoucí.⁵⁶ Eleonora se pochopitelně neúčastnila oficiálních diplomatických aktů, ale z výše uvedených Palmerstonových dopisů jasně vyplývá, že Eleonora a další dámy byly královnou Viktorií přijímány ihned poté, co byla skončena oficiální audience diplomatů. Z tohoto usuzuji, že kněžna svého manžela doprovázela nejen při návštěvách Buckinghamského paláce v rámci diplomatických aktivit, ale také při některých dalších společenských událostech tak, aby jej mohla patřičně reprezentovat. Pravděpodobně společně poznávali krásy a pamětihodnosti Londýna. V případě jednotlivých schůzek knížete Jana Adolfa s anglickými gentlemany prameny opět mlčí. Je možné, že kněžna měla místo těchto schůzek vlastní program, případně začala plánovat a připravovat večerní slavnost na počest korunovace královny Viktorie, jež byla plánována na 23. červenec.⁵⁷

15. června se kníže nejprve sešel s Paulem Esterházym, stálým vyslancem rakouského císařství na londýnském dvoře, který se mu stal jakýmsi průvodcem v následujících dnech. Po této schůzce se Jan Adolf setkal s ministrem zahraničí Velké Británie lordem Palmerstonem. Na 16. červen byl pozván do Buckinghamského paláce k oficiálnímu přijetí u královny Viktorie, na kterém předal své pověřovací listiny zvláštního vyslance. Po tomto přijetí zvláštních vyslanců⁵⁸ byla královnou udělena audience i kněžně Eleonoře a dalším dámám, které tvořily doprovod ambasadorů. O dva dny později se kníže Jan Adolf, patrně i se svojí manželkou, účastnil dvorního plesu, na němž kníže s královnou tančil *Contra dance*.⁵⁹ S Viktorií se kníže setkal opět o několik dní později, 20. června, kdy byl pozván na zdvořilostní dopolední návštěvu, které se účastnili i ostatní členové diplomatického sboru. Obdobná návštěva byla zopakována i 21. června za účasti manželek vyslanců.⁶⁰

Nejdůležitější bod programu knížete Jana Adolfa, tedy korunovace královny Viktorie, byl naplánován na 28. června. Kníže Schwarzenberg se po osmé hodině ranní připojil k Paulu Esterházymu. Na základě hedvábného plakátu, který dostal každý účastník korunovace památkou, je možno rekonstruovat trasu korunovačního průvodu. Průvod vyjížděl od Buckinghamského paláce, dále vedl přes Constitution Hill, Picadilly, St. James Street, Pall

⁵⁶ KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 29.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 31.

⁵⁸ Přítomnost dalších zvláštních vyslanců uvádí KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 29. Mělo se jednat o zvláštního vyslance ruského cara a poté o zvláštního vyslance nizozemského, pruského a španělského krále.

⁵⁹ BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 47.

⁶⁰ KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 29.

Mall, Cockpur Street až na Trafalgar Square, kde odbočil na Whitehall a pokračoval až k bráně Westminsterského opatství. V čele průvodu jeli trubači, za nimi část tělesné gardy královny, jež byla následována kočáry zahraničních ministrů, za nimi jely kočáry zvláštních vyslanců a poté kočáry řádných vyslanců. Zbytek byl tvořen v následném pořadí: kočáry členů anglické královské rodiny, královským jízdním oddílem, částí královské tělesné gardy, zástupci britského vojenského námořnictva, vozy královniných služebníků, další částí královniny tělesné stráže společně s jízdním oddílem, následoval kočár královny a celý průvod opět uzavírala osobní stráž královny. Po korunovaci se kníže přesunul na večeři k lordu Wellingtonovi.⁶¹

V souvislosti s korunovačním průvodem nelze opomenout kočár, který pro svoji účast na korunovaci využil kníže s kněžnou. Jednalo se o žlutý kočár typu landauer, vyrobený v rozmezí let 1804-1835 firmou Barker & Co., která dodávala vozy i pro anglický královský dvůr. Kníže Jan Adolf tento kočár pravděpodobně zakoupil z druhé ruky po svém příjezdu do Anglie v červnu 1838 a vzápětí jej nechal opravit a nově vyzdobit. Pod horní okraj střechy bylo na boky kočáru upevněno šest znaků knížete Jana Adolfa⁶². Po návratu do střední Evropy zůstal kočár v majetku rodiny a později byl patrně darován dceři knížecího páru Marie Leopoldině a jejímu muži Arnoštu Františkovi hraběti z Waldsteinu.⁶³

Korunovace královny Viktorie byla pomyslným vrcholem britské cesty Jana Adolfa, alespoň co se týká jeho úlohy diplomata a reprezentanta rakouského císaře. Stále na něj a jeho doprovod čekaly některé dvorské povinnosti a účast na řadě plesů a večeří. Nicméně program postupně nabýval, také z důvodu přítomnosti kněžny Eleonory, mnohem více výletové charakteru. Naplněn byl kulturními aktivitami, především návštěvami aristokratických sídel, jež byly ovlivněny historismem. Z itineráře cesty téměř vymizely vysoké pece a průmyslové oblasti, které byly častým cílem knížete na jeho první britské cestě v roce 1825. Na začátku července navštívil kníže s doprovodem Ditton Manor, venkovské sídlo barona Montaguea z Boughtonu. V rámci návštěvy tohoto sídla dostal kníže patrně první šanci seznámit se s proslulým zámek Windsor a jeho parkem, který je vzdálen pouhé tři kilometry od Ditton Manor. O týden později, 8. července, navštívil kníže zámek Hampton Court. Kníže z Londýna

⁶¹ Podrobný popis průvodu včetně všech osob, které se účastnily in: KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 29-30.

⁶² Uprostřed znaku se nacházel jednoocasý lev s turnajovou přílbou, kolem kterého visel řetěz Řádu zlatého rouna, na jehož spodní části bylo pověšené rouno samotné. Celý znak byl převyššen knížecí korunou. Kníže Jan Adolf se stal držitelem Řádu zlatého rouna v roce 1836. Viz příloha č. 6.

⁶³ JAHODA, Martin. *Anglický šlechtický kočár* In: Klenoty poštovního muzea. 33 příběhů sbírkových předmětů, Praha, 2011, s. 36-37.

vyjížděl i k dalším zámkům, ale ve svém deníku se omezil pouze na stručné poznámky, které nezmiňují názvy těchto objektů a omezují se pouze na širší lokaci, což znemožňuje podrobnější rekonstrukci jeho návštěv.⁶⁴

Jak často se kněžna Eleonora účastnila návštěv venkovských sídel anglické aristokracie se svým manželem, není možné určit ani na základě deníku Jana Adolfa ani z dostupných pramenů. Jediná jistá informace o Eleonoře z těchto dnů je fakt, že 23. července pořádala pod záštitou svého manžela již zmiňovanou slavnost na počest korunovace královny Viktorie. Jelikož se tohoto večera zúčastnilo více jak 700 osob, jeví se jako logické, že Eleonoin program byl v průběhu července značně vyplněn plánováním a přípravami této události.

Pro konání slavnosti vybrala Eleonora areál hotelu Richmond, který stál na břehu řeky Temže. Na jehož místě stál původně královský palác, jenž byl ale zbořen, nahrazen modernějším palácem, který v době pobytu knížecího páru v Anglii sloužil jako hotel. Volba pro tak rozsáhlou akci, jakou Eleonora plánovala, to byla příhodná. Hotel totiž disponoval řadou velmi reprezentativních prostor, které byly zároveň dostatečně prostorné, aby pojmuly tak vysoký počet osob. Jídelna, ve které bylo prostřeno pro 720 osob, byla dlouhá 27,4 metrů a široká 13,7 metrů. Čelní stěna jídelny byla vyzdobena státními znaky Velké Británie a Rakouského císařství. V budově byly zároveň dva taneční sály. Menší taneční sál, který byl dlouhý 24,4 metrů a široký 11 metrů, a poté dlouhý taneční sál o délce 45,7 metrů a šířce více jak 9 metrů. Eleonora nechala vyzdobit také přilehlé zahrady hotelu a nedaleký most přes Temži. Na závěr slavnosti byl z malého ostrůvku na řece odpálen ohňostroj.⁶⁵

Několik dní po večerní slavnosti, 27. července, byla Janu Adolfovi udělena královnou Viktorií propouštěcí audience, které se účastnila i Eleonora. Kníže na této audienci obdržel od královny dopis, jenž byl určen císaři Ferdinandu I., a ve kterém se mladá královna velmi pochvalně vyjádřila na adresu Jana Adolfa a ujistovala císaře, že byla volbou knížete jakožto zvláštního vyslance velice polichocena.⁶⁶

Propouštěcí audience z 27. července je poslední stopou kněžny Eleonory v jejím britském pobytu, která je známa. Prameny neprozrazují, jak se dále ubíral její program. Z prací

⁶⁴ BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 48-49.

⁶⁵ KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*, s. 31.

⁶⁶ VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, s. 29.

Jindřicha Vybírala a Anny Kubíkové⁶⁷ vyplývá, že Eleonora Británii neopustila a pokračovala v cestě dále s Janem Adolfem. Zjevně ale neberou v potaz dopis královny Viktorie ze 7. září, ve kterém mladá panovnice lituje Eleonořina dřívějšího odjezdu. Kdy přesně kněžna opustila britské ostrovy, není možné určit. Pokud se tak ale nestalo bezprostředně po propouštěcí audienci, tedy na konci července, je pravděpodobné, že Eleonora absolvovala se svým mužem cestu po Anglii a Skotsku, či alespoň její část. Soudit lze podle toho, že Jan Adolf jel do Velké Británie také hledat inspiraci pro pozdější přestavbu svého zámku Hluboká. Jeví se tedy jako logické, že chtěl, aby se jeho manželka, která se později na průběhu přestavby podílela, co nejvíce seznámila s britskými aristokratickými sídly, které se pro novou podobu Hluboké staly vzorem.

Kam se tedy dále ubíral kníže Schwarzenberg? Na samotném začátku srpna se Jan Adolf vydal se svým doprovodem⁶⁸ na sever z Londýna do oblasti Hertfordshire, kde navštívil několik objektů zasažených historismem. Jmenovat lze například Panshanger, Ashridge House či Hatfield. Odtud putoval dále na sever se zastávkami na hradě Stowe a Warwick, které navštívil již při své první cestě v roce 1825, a 8. srpna dorazil do průmyslového centra Birminghamu. Nazítl si prohlédl Pernhyn Castle, poté pokračoval do Liverpoolu a po několika dnech se ocitl na území Skotska, kde navštívil Bow Hill, Drumlanrig, 19. srpna dorazil do Glasgow, odkud po několika dnech odcestoval do Edinburghu. Z Edinburghu, kde strávil kníže Schwarzenberg patrně čtyři dny, se suita knížete Jana Adolfa stočila zpět na jih a s některými zastávkami, například v Yorku 27. srpna, se vrátila zpět do Londýna, kam dorazila na počátku září. V hlavním městě britské monarchie poté na Jana Adolfa čekaly opět společenské akce, které podle deníkových záznamů, navštěvoval s Paulem Esterházym.⁶⁹

Na 5. září byl kníže opětovně pozván na audienci u královny Viktorie, která byla tentokrát udělena ve Windsoru, kde tou dobou zároveň pobýval belgický královský pár. Při této příležitosti si mohl kníže detailně prohlédnout i interiéry tohoto zámku. Kníže si po návštěvě Windsoru zapsal, že královna jej přijala velmi laskavě, litovala absence kněžny Eleonory a informovala se o její přítomnosti.⁷⁰ V návaznosti na toto setkání knížete s královnou

⁶⁷ Jedná se opět o VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu a KUBÍKOVÁ, Anna. Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie.*

⁶⁸ Vedle kněžny se v doprovodu také mohli stále nacházet hrabě František Arnošt Harrach a kníže Josef II. Alois Liechtenstein, kteří by na cestě po anglickém a skotském venkově hledali inspiraci pro přestavbu svých sídel Lednice a Hrádku u Nechanic. Tuto myšlenku vyslovil ve své práci BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 49.

⁶⁹ BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 50-54.

⁷⁰ *Tamtéž*, s. 54.

napsala Viktorie o dva dny později, 7. září, zmíněný dopis, ve kterém Eleonoře vzkazuje: „...*Má drahá kněžno, jelikož jsem neměla to potěšení vidět Vás zde před Vaším odjezdem, po čemž jsem tak toužila, nemohu Vám napsat alespoň těchto několik řádek a poprosit Vás, abyste nosila přiložený náramek jako vzpomínku, kterou jsem Vám toužila předat osobně. Doufám, že nošení jej Vám bude připomínat Váš čas strávený v Anglii. Musím zopakovat, co jsem již řekla knížeti, jak velmi ráda bych Vás zde viděla znovu...*“⁷¹

Po této návštěvě u královny Viktorie ve Windsoru se Jan Adolf ještě několikrát setkal s Paulem Esterházym a o několik dní později Londýn definitivně opustil. V pondělí 10. září dorazil do přístavního města Doveru, kde se nalodil na loď a po třech hodinách plavby přistál ve francouzském Calais. Odtud odcestoval přes Boulogne do Paříže, ve které setrval několik následujících měsíců. Poslední deníkový záznam pochází z 19. listopadu, tedy ze dne, kdy kníže opustil hlavní město Francie a vydal přes francouzské území a Švýcarsko zpět do Vídně, kde několik měsíců trvající cesta skončila.⁷²

Cesta do Velké Británie podniknutá roku 1838 byla poslední velkou zahraniční cestou knížete Jana Adolfa, kdežto pro kněžnu Eleonoru se jednalo spíše o jakýsi odrazový můstek pro podnikání dalších cest za hranice rakouské monarchie. Velmi často navštěvovala lázně Ems, Paříž, Švýcarsko a také britské ostrovy.⁷³

⁷¹ Dopis je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Johann Adolf II., fasc. 557, neuspořádan.

⁷² BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*, s. 55.

⁷³ Další cestovní aktivity uvádí ve svém článku také POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*, *Obnovená tradice*, s. 20. Archiválie k dalším cestám kněžny Eleonory, včetně pasu z roku 1865, který byl vystaven na její cestu do Velké Británie, jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 581, neuspořádan.

3. Walter Prosper

3.1 Otázka původu a smrti

Princ Walter Prosper se narodil 22. dubna roku 1839 ve Vídni jako třetí a nejmladší dítě knížecího páru Jana Adolfa a Eleonory ze Schwarzenbergu. Při svém křtu⁷⁴ obdržel jména Walter Prosper Josef Kajetán Soter Cajus. Osoba prince Waltera je dodnes spojována s řadou spekulací, které se váží především na jeho údajně nemanželský původ. Tyto spekulace, které byly a jsou šířeny zejména ústní tradicí, vyvolávala pravděpodobně netypická jména, které při svém křtu mladý princ obdržel, některé aspekty jeho pohřebních obřadů a poté velmi neklidná posmrtná pout' jeho ostatků.

Ze jmen, kterými byl Walter pokřtěn, je pro Schwarzenbergy typické pouze jméno Josef, jehož nositeli byli například Walterův dědeček kníže Josef II. Jan (1769-1833) a poté jeden z jeho starších předků kníže Josef I. Adam (1722-1782). Dle ústní tradice bylo jméno Walter narozenému chlapci dáno z toho důvodu, že byl zplozen při nevěře jeho matky, Eleonory, které se kněžna na svém manželovi dopustila při jejich společném britském pobytu v roce 1838.

Údajná nevěra kněžny Eleonory v Británii se jeví ovšem jako velmi nepravděpodobná. V předchozí kapitole bylo ukázáno, jak silně byl knížecí pár vytížen v rámci svého britského pobytu a lze si jen stěží představit, že by Eleonora disponovala volným časem, který by mohla věnovat záletům. Vzhledem k téměř neustálé přítomnosti jejího manžela a dalšího doprovodu se nejeví případná nevěra jako reálná. Otázkou také zůstává, proč by Eleonora měla toužit po nevěře, když její manželství s Janem Adolfem se podle všech dostupných pramenů jeví jako velmi šťastné a jejich vzájemný vztah jako velmi intenzivní.

Z archivních dokumentů nevystupuje ani nejmenší zmínka o Eleonořině nevěře či Walterově nelegitimním původu, spíše naopak. Ve vzájemné korespondenci manželů nelze nalézt žádnou změnu, ochladnutí vztahu či snad náznak kněžnina prohřešku. Ani korespondence s Eleonořinou nejbližší přítelkyní Leontinou Clary-Aldringenovou neobsahuje jakékoliv zmínky, které by naznačovaly, že se Eleonora při pobytu na britských ostrovech dopustila morálního poklesku.⁷⁵ Teorii o nemanželském původu prince Waltera nepodporují

⁷⁴ Křestní list Waltera se pravděpodobně nedochoval, nelze tedy s přesností říci, kdy ani kde obřad proběhl.

⁷⁵ Vzájemná korespondence knížecího páru a korespondence kněžny s Leontinou Clary-Aldringenovou je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 584, neuspořádan.

ani oficiální a veřejné dokumenty, které se do dnešní doby dochovaly. Veškerá oznámení, která k Walterovu narození vydal knížecí dům, měla stejný formát jako u předchozích dětí knížecího páru – dědičného prince Adolfa Josefa a princezny Marie Leopoldiny. Zároveň se bezprostředně po narození nejmladšího dítěte začala chodit do rukou zejména knížete Jana Adolfa četná blahopřání k této významné rodinné události.⁷⁶

Ačkoliv se jedná pouze o domněnku, připojuji se v otázce jména prince Waltera k teorii, že toto jméno bylo zvoleno jakožto reminiscence na nedávný britský pobyt knížecího páru, při němž byl Walter počat. V této souvislosti je často připomínána teorie, že jméno Walter bylo jasným odkazem na obdiv kněžny Eleonory, který chovala k britskému spisovateli Walteru Scottovi.⁷⁷ Hypotéza, že by toto pro schwarzenberský rod netypické jméno bylo důkazem nelegitimity Waltra a snahou odlišit jej od ostatních členů rodiny mi přijde velmi nepravděpodobná, stejně jako princova nelegitimita samotná.

Naneštěstí byl život prince Waltera velmi krátký. Několik dní před jeho druhými narozeninami, v dubnu roku 1841, postihla rodinu nečekaná tragédie v podobě princovy smrti. Přesné datum Walterovy smrti není známo, jelikož se v této informaci prameny rozcházejí. V ohledací a pitevní zprávě stojí, že mladý Walter zemřel 20. dubna téhož roku. Nicméně oficiální zpráva sepsaná na ředitelství třeboňského panství udává, že Walter zemřel v 10 hodin večer 19. dubna 1841, tedy o den dříve. Pro datum 19. dubna hovoří i další prameny. Například náčrty nápisů na rakvi a urně pro princovy ostatky, na nichž se nacházely nápisy. Tyto nápisy uvádějí, že Walter zemřel 19. dubna. S největší pravděpodobností bylo uvedení 20. dubna jako dne smrti v pitevním protokolu chybou.⁷⁸ Pro kněžnu Eleonoru, jak již bylo řečeno v první kapitole, byla princova smrt obrovskou ranou, ze které se dlouho dobu vzpamatovala. Na několik měsíců naprosto přerušila korespondenci a uzavřela se do sebe.

Až po téměř půl roce opětovně obnovila částečně svůj korespondenční styk se svojí nejlepší přítelkyní, Leontinou Clary-Aldrigenovou, kdy jí 5. května 1841 z Vídně napsala:

⁷⁶ Jedná se o desítky blahopřání, která jsou většinou napsána příslušníky aristokracie Rakouského císařství, významnými osobnostmi, případně ředitelstvími jednotlivých schwarzenberských panství a velkostatků. Veškerá blahopřání a seznamy gratulantů jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

⁷⁷ Tuto teorii také vyslovila např. POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*. Obnovená tradice, 2013, Česká Budějovice ročník 24, číslo 48, s. 8. Oblíbenost díla Waltera Scotta lze doložit na katalogu příruční knihovny kněžny Eleonory, ve které Scottovy knihy zaujímaly významné místo. Inventář příruční knihovny kněžny je uložen v SOA, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 581, neuspořádan.

⁷⁸ Veškeré dokumenty jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

„Milá Leontino, věř mi, že ačkoliv jsem Tvé milé a přátelské řádky zanechala bez odpovědi, jsem Ti nesmírně vděčna za veškerou Tvoji náklonost, kterou jsi mi projevila. Po dlouhou dobu pro mne bylo naprosto nemožné psát a i nyní mi to jde jen s obtížemi. Jistě mi to odpustíš. Miluješ své děti tak moc, že jistě pochopíš, jaké to je, ztratit jednu ze svých nejdražších bytostí. A přesto si myslím, že ten, kdo si tím neprošel, si nedokáže představit, jaké to je. Pro matku to není jen obrovské utrpení. Je to šílená bolest, jako kdyby ti někdo vyrval kus srdce. A není nic, vůbec nic na tomto světě, co by tuto ránu, mohlo vyléčit. Pouze jistá důvěra v Boha, že ví, proč tak učinil, tiché odevzdání se a útěšná naděje na opětovné shledání se mi pomáhá unést tu hroznou bolest, kterou si ponesu s sebou až do hrobu. Uchraň Tě Bůh od podobného neštěstí, má dobrá Leontino, a zachovej Ti Tvé milé andílky, kteří Tě činí tak šťastnou. Ještě jednou Ti děkuji za Tvoji projevenou účast. Zachovej prosím naše přátelství, které je mi již tolik let tak drahé. Tvá Eleonora“⁷⁹

Z výše citovaných řádků vyplývá, jak silný zármutek pohltil Eleonoru po smrti jejího nejmladšího dítěte. Zmíněna již také byla snaha Eleonory vyrovnat se se ztrátou Waltera pomocí četby a tvorby čtenářských deníků.⁸⁰ Hlubší představu o míře zármutku nad nešťastnou smrtí dítěte, jeho prožíváním a zároveň silnou potřebou komemorace předčasně zemřelého člena rodiny může poskytnout kožená kazeta s nápisem † W. S. V kožené kazetě, která byla do rodinného archivu schwarzenberské primogenitury uložena krátce po nešťastné smrti prince, byla uložena řada předmětů, jež se vztahovaly k osobě mladého prince. Jednalo se o několik kusů oděvu mladého prince, například tři kusů prádla, jednoho páru bot a ponožek, či korálků, které nosil Walter kolem krku. Dále byly do kazety uloženy sušené květiny, dětská obrázková kniha, jenž byla patrně Walterovou oblíbenou, posmrtný portrét zemřelého a několik skic princovy hrobky.⁸¹

Přesné příčiny smrti mladého prince bohužel nejsou známy, jelikož prameny v této otázce mlčí. Jak již bylo řečeno, zemřel 19. dubna roku 1841, dle oficiálních informací nečekaně a náhle. Při snaze rekonstruovat příčiny Walterovy smrti jsme odkázáni pouze na zprávu z pitvy jeho těla, která proběhla 22. dubna téhož roku.⁸² Zprávu vyhotovil prosektor

⁷⁹ Dopis je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 584, neuspořádan.

⁸⁰ Jednotlivé deníky se nacházejí v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sbirka rukopisů.

⁸¹ Informaci o existenci černé kazety uvádí ve své práci GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, České Budějovice, 2013, s. 157. Samotný doklad o vytvoření kazety je poté možné najít v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

⁸² Pitevní a ohledací zpráva je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

doktor Dlouhý a samotná pitva byla provedena za přítomnosti dvorního rady doktora Franze Wirera, rytíře⁸³ z Rettenbachu, doktora Götze a doktora Lenka.

Při vnějším ohledání těla došli lékaři k závěru, že bledé tělo zemřelého Waltera svojí velikostí odpovídalo jeho věku nedožitých dvou let a bylo dobře živené. Pouze v oblasti spánků objevili lékaři stopy po přisátí pijavic. Po zběžném vnějším ohledání ostatků přistoupili zúčastnění lékaři k ohledání vnitřnímu, které zahájili v dutině ústní. Sliznice dutiny ústní byla shledána jako bledá. Zároveň byla ohledána část mléčného chrupu, která již prořízla dásně.

Další částí těla, které se při Walterově pitvě lékaři věnovali, byla oblast lebky a mozkovny. Po otevření lebky bylo shledáno, že lebeční klenba byla veliká, oválného tvaru a její kosti byly ještě slabé, na mnoha místech dokonce průsvitné. Přední fontanela byla na jednom místě dokonce ještě neosifikovaná a otvor o velikosti zhruba 2 x 1 centimetru⁸⁴ vyplňovala hrubá membrána. Mozková plena byla podle zjištění lékařů neobvykle silná, zakalená, lehce oddělitelná a mezi jejími dvěma částmi⁸⁵ se na několika zřetelných místech nacházela silná vrstva šedo-žlutého hnisavého výpotku. Samotná měkká mozková plena se na pohled jevila jako zesílená a tmavě modrá až zčervenalá. Její cévy byly po celé své délce zality tmavě červenou sraženou krví.

Mozek prince Waltera byl dle zjištění veliký a silně oteklý. Otok mozku měl za následek, že závity mozkové kůry přiléhaly na mozkovnu takovým způsobem, až došlo k jejich poškození.⁸⁶ Průřez samotnou hmotou mozku, která byla bledá a měkká, odhalil, že mozek, stejně jako přilehlé cévy byl zcela zalit velkým množstvím tmavě červené husté krve. Několik kapek krve se také nacházelo v dutinách postranních mozkových komor, které byly malé a úzké. Také v hustě prokrvené části mozku, tzv. choroidním plexu, byl tmavě zčervenalý a v jeho žilách se nacházela sražená krev. Stejných poznatků došli lékaři při zkoumání vnitřní části spodiny lebeční, i v tomto prostoru se nacházelo velké množství sražené krve.

Poté, co byla detailně vyšetřena oblast lebky a mozkovny, zabývali se doktoři Dlouhý, Wirer, Götz a Lenk zbytkem princova těla. Postupně prozkoumali oblast hrudi a břišní dutiny. Oba dva plicní laloky byly shledány jako správně veliké, nebyly nijak poškozené, nicméně v blíže nespecifikovaném nižším laloku se nacházelo menší množství krve. Stejně jako plíce,

⁸³ V dokumentu je Franz Wirer uveden pouze jako prostý šlechtic, ale již v roce 1838 byl povýšen do rytířského stavu.

⁸⁴ V dokumentu je doslovně uvedeno, že se jednalo o otvor velikosti jádra mandle.

⁸⁵ Jedná se o první vrstvu mozkové pleny (tzv. omozečnice, pia mater) a prostřední vrstvu (tzv. pavučnice, arachnoidea).

⁸⁶ Pitevní zpráva v tomto případě hovoří o tom, že jednotlivé závity byly zploštěné a „zabalené navzájem do sebe“.

tak i srdce zemřelého Waltera svojí velikostí odpovídalo jeho věku a jeví se jako zdravé, ale v srdeční dutině, stejně jako v přilehlých tepnách byla opět nalezena sražená krev. Na zbytku orgánů dutiny břišní, tedy na játrech, žlučníku, slezině, slinivce nebylo shledáno nic zvláštního. Pouze v oblasti střev a blíže nespecifikovaných orgánů lékaři zmínili velké množství žlutého zrnitého tuku.

Zpráva z průběhu pitvy sice neobsahuje žádné přímé důkazy o příčinách smrti mladého prince, nicméně její řádky nám mohou napovědět, co Walteru Schwarzenbergovi přivedlo smrt. Je očividné, že nejvíce prostoru bylo v průběhu pitvy a jejímu sepsování věnováno prostoru lebky a mozkovny, jenž vykazují silnou míru poranění. Princ Walter tedy s největší pravděpodobností nezemřel po krátkodobé nemoci, ale následkem úrazu, při kterém došlo k úderu do hlavy. Pouze tak si lze vysvětlit velké množství sražené krve v různých částech princovy mozkovny. V pitevní zprávě zmíněné stopy po přisátí pijavic na obou stranách hlavy v oblasti spánku napovídají, že chlapec byl pravděpodobně ještě před svojí smrtí léčen. Z toho je možné usuzovat, že k samotnému úrazu nedošlo 19. dubna roku 1841, tedy v den princovy smrti, ale ještě dříve. Nicméně kdy přesně k němu došlo, při jaké příležitosti a o jaký úraz se jednalo, se již žádné prameny nezmiňují.

Při snaze objasnit smrt prince Waltera je často uváděna teorie, že princ Walter vypadl při jízdě z kočáru, což mu přivedlo zranění hlavy, v jehož důsledku zemřel. Anna Kubíková dokonce vyslovila hypotézu, že malý chlapec mohl vypadnout z náruče samotné kněžny Eleonoře, případně byla kněžna svědkem smrti svého malého syna. Autorka této hypotézy si tak vysvětluje naprosté zhroucení kněžny Eleonory, její na neúčast na pohřbu prince a pozdější snahu mít ostatky zemřelého Waltera po svém boku i po smrti.⁸⁷ Vzhledem k tomu, že pitevní zpráva nezmiňuje žádné další zjevné pohmožděny na těle, jeví se jako nejpravděpodobnější, že mladý princ zemřel v důsledku silného pádu na oblast lebky. Vzhledem ke stáří chlapce a k faktu, že podle pitevní zprávy nebyly jednotlivé kosti jeho lebky ještě dostatečně silné, se nemusel smrtelný pád udát nutně při jízdě kočárem. Princ mohl stejně jako z kočáru spadnout z postele či z kusu sedacího nábytku na nějaký tvrdý předmět, což mu způsobilo smrtelný úraz. Jedná se ovšem pouze o další hypotézu a skutečná příčina smrti nebude pravděpodobně již odkryta.

⁸⁷ KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*, Obnovená tradice 2006, ročník 17, číslo 34. Teorii o vypadnutí z kočáru uvádí také POPELKA, Kristina, *Eleonora ze Schwarzenbergu*. Obnovená tradice, s. 10.

Poté, co byla 22. dubna roku 1841 vykonána pitva, bylo tělo Waltera Prospera vloženo do dvojité rakve. Vnitřní rakev byla vyhotovena z tvrdého dřeva a vnější schránka z mědi. Na vnější měděnou rakev byl v oválném prostoru umístěn nápis ve znění: „*Kníže Walther,/ Prosper, Cajetan,/ Soter, Cajus/ Schwarzenberg,/ narozen ve Vídni/ 22. dubna 1839,/ zemřel ve Vídni/ 19. dubna 1841.*“⁸⁸ Ještě předtím z něj ovšem lékaři vyjmuli vnitřní orgány, které byly vloženy do zvláštní urny. Bohužel s jistotou nelze říci, zda v této urně spočinulo pouze srdce prince či i zbytek jeho orgánů, případně zda byla pro další orgány určena jiná nádoba. Část pramenů, které se k této problematice váže, uvádí, že obsahem této urny bylo pouze srdce zemřelého. Ovšem další část pramenů včetně nákresu nápisu, jenž se nacházel na kruhovitém víku této posmrtné schránky, uvádí kromě titulu, jména, data a místa narození a smrti, že obsahem této urny jsou vnitřnosti.

Vzhledem k tomu, že tradice zvláštního ukládání vnitřních orgánů, která byla pro Schwarzenbergy v minulosti typická, skončila již v roce 1782,⁸⁹ nejeví se mi jako pravděpodobné, že by vnitřnosti bez srdce prince Waltera spočinuly ve zvláštní urně, která měla být uložena samostatně či společně s princovým tělem. Zároveň ovšem nelze bezpečně vysvětlit, proč by mělo odděleně spočinout princovo srdce, jelikož tradice samostatného ukládání tohoto orgánu nebyla Schwarzenbergy již po několik let praktikována.⁹⁰ Ačkoliv se jedná pouze o hypotézu, je pravděpodobné, že do urny byly vloženy všechny vnitřní orgány zemřelého prince, a to z jednoho praktického důvodu – aby byl zpomalen rozklad princových ostatků. Snaha o fyzickou konzervaci pohřbívaných těl byla jedním z důvodů, proč k vyjmutí vnitřností docházelo. V druhé polovině 19. století poté došlo k naprostému nahrazení této tradice, jelikož zpomalení fyzického rozkladu ostatků zemřelých bylo nově zajišťováno

⁸⁸ Nákres tohoto původně německého nápisu je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

⁸⁹ Samostatná hrobka vnitřních orgánů Schwarzenbergů byla zřízena knížetem Janem Adolfem I. (1615-1683) při příležitosti smrti jeho manželky Justiny roz. ze Starhembergu (1608-1681). Nacházela se před samotným presbytářem kostela sv. Jiljí v Třeboni, a poslední samostatný pohřeb vnitřních orgánů se uskutečnil v roce 1782 po smrti knížete Josefa I. Adama ze Schwarzenbergu (1722-1782). Více informací o dalších hrobkách Schwarzenbergů ve starším období in: KUBÍKOVÁ, Anna. *Schwarzenberské hrobky*, Obnovená tradice 1993, ročník 4, číslo 7, s. 1-3. Pro novější období, zejména 18. a 19. století, lze odkázat na GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 163-215

⁹⁰ Hrobka Schwarzenberských srdcí byla zřízena z iniciativy knížete Josefa I. Adama (1722-1782). Posledním samostatným pohřbem srdce, který se konal v hrobce, jež se nacházela v kapli sv. Jana Nepomuckého v českokrumlovském kostele sv. Víta, byl pohřeb srdce knížete Josefa II. Jana (1769-1833). Nicméně poslední dva pohřby srdcí knížete Josefa II. Jana a jeho manželky kněžny Pauliny (1774-1810) byly již pouze dozníváním této tradice a nejednalo se o skutečnou pompu, která byla s tímto aktem spojována v 18. století. Více informací in: GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 179-189.

moderními balzamovacími roztoky, které byly vstříkovány do tkáně zemřelého. Tento postup je možné ukázat na příkladu Walterovy matky, kněžny Eleonory, jež zemřela v létě roku 1873.⁹¹

3.2 Pohřební obřady prince Waltera a jeho neklidná posmrtná pout'

Pohřební obřady v rodině Schwarzenbergů a později ve schwarzenberské primogenituře podléhaly ustálenému ritualizovanému schématu, které bylo od raného novověku až do 20. let 20. století děděno s drobnými změnami z generace na generaci a významnou měrou tak spoluvytvářelo identitu rodu. Nejvíce se proces inspirace u předchozích pohřbů projevoval v případě úmrtí majorátních pánů. Nicméně poslední rozloučení probíhalo dle tradice jak u majorátních pánů, tak u dalších členů rodiny, bez ohledu na to, zda se jednalo o muže, ženy či děti.⁹²

V případě funerálních obřadů prince Waltera, o jejichž průběhu bude v této podkapitole podrobně pojednáno, bylo ve veliké míře zachováno ustálené schwarzenberské schéma, nicméně došlo k jedné velké změně v samotném závěru celého posledního rozloučení. Původním plánem bylo uložit tělo zemřelého Waltera na tradiční rodové pohřebiště, tedy do krypty kostela sv. Jiljí v Třeboni, kde měla být jeho rakev umístěna v blízkosti jeho děda knížete Josefa II. (1769-1833) a jeho dcery Marie Pauliny provdané kněžny ze Schönburgu (1798-1821), jež zemřela na následky pádu z koně. Navzdory tomuto záměru, ke kterému již byly schwarzenberskou kanceláří ve Vídni vydány příslušné instrukce pro ředitelství treboňského panství, došlo ke změně, a princovo tělo ve dvojité rakvi bylo uloženo nejprve provizorně do malé kapličky na zámku v Českém Krumlově a o několik měsíců později do samostatné hrobky nedaleko zámku Červený Dvůr na místě zvaném *Waltersruhe*.⁹³ Z tohoto důvodu se také nejpodstatnější část, tedy uložení pozemských ostatků k věčnému spánku, nekonala ve Walterově případě v Třeboni, ale v Českém Krumlově.

Proč se rodina rozhodla změnit původní plán a nakonec postavit nešťastně zemřelému synovi samostatnou hrobku z dochovaných pramenů nevyplývá. Zmíněná zpráva z treboňského

⁹¹ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 125-134.

⁹² Podrobně k průběhu pohřbů in: GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 123-162. Další informace k pohřebním slavnostem 19. století v kontextu paměti rodu Schwarzenbergů in: GRUBHOFFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době* In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*, Praha, 2007, s. 188-208.

⁹³ O záměru uložit Walterovo tělo informovala vídeňská kancelář treboňské ředitelství 21. dubna roku 1841 a vyzvala jej, aby k tomu učinilo nezbytná opatření. Nicméně v další zprávě z 23. dubna došlo k přeformulování instrukcí a Třeboň se stala pouze zastávkou v posmrtném putování Walterových ostatků. Tyto informace obsahuje zpráva ředitelství treboňského panství o průběhu pohřebních slavností, jež je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

panství pouze dodává, že kníže Jan Adolf, který se mezitím ve spěchu vrátil ze Štýrska⁹⁴, nařídil ostatky svého syna pouze vystavit na třeboňském zámku a poté převézt na zámek v Českém Krumlově, kde budou pohřbeny „na vhodném místě odpočinku“⁹⁵, kterým se po nějaký čas stala zmíněná zámecká kaplička. Jaké motivace k tomu knížete vedly, již ovšem zpráva neuvádí. Anna Kubíková v tomto ohledu vyslovila teorii, která stavbu hrobky spojuje se jménem lokace, a uvádí, že místo *Waltersruhe*, které je zmíněno v doprovodném spisovém materiálu o princově hrobce, mohlo být oblíbeným místem, na kterém si mladý princ například hrával.⁹⁶ Svoji roli ve výběru lokace, tedy kopce nad zámkem Červený Dvůr, na němž Walterova hrobka více jak sto let stála, mohla také sehrát nedávná návštěva Velké Británie, při které se kníže s kněžnou ještě více nadchli pro romantickou krajinu a stavby v ní.

Vraťme se ale nyní k samotnému průběhu funerálních obřadů. Bezprostředně po smrti vstoupil zesnulý i pozůstalá rodina do přechodného období, které se skládalo z několika na sebe navazujících kroků soukromého i veřejného charakteru.⁹⁷ Ačkoliv o první fázi Walterova pohřbu nemáme přímé doklady, lze se domnívat, že řada úkonů byla stejná či podobná jako u pohřbů ostatních členů rodiny.

Prvním krokem po úmrtí některého člena rodu bylo aranžování jeho tělesných pozůstatků na úmrtní posteli či na jiném místě v pokoji, k čemuž patřilo zatlačení očí, líbání ruky, čela či tváře zemřelého.⁹⁸ V případě smrti ani ne dvouletého dítěte lze předpokládat, že tělo bylo políbno na čelo či na tvář. Zároveň k smrtelnému loži a prostoru celkově byla věnována u Schwarzenbergů velická úcta⁹⁹. Dokladem toho může být poznámka, kterou si zapsal Josef Šusta: „...a jako dětem ukazovali nám postel, na níž zemřela roku 1873 [míněno kněžna Eleonora] krátce předtím, než jsem se narodil. Pieta zachovávající úmrtní pokoj beze změny, na nás tu působila stejně mrazivě, jako když jsme v hrobce vidali mramorovou urnu se srdíčkem kněžnina, v Anglii narozeného hošíka.“¹⁰⁰

⁹⁴ Kníže Jan Adolf v té době patrně pobýval na zámku Murau, který schwarzenberská primogenitura vlastnila.

⁹⁵ Citováno z výše uvedené zprávy třeboňského ředitelství.

⁹⁶ KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

⁹⁷ GRUBBHOFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době*, s. 195.

⁹⁸ GRUBBHOFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 126-127.

⁹⁹ GRUBBHOFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době*, s. 195-196.

¹⁰⁰ ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství. Vzpomínky I*, Praha, 1947, s. 47. Dalším dokladem silné úcty k posmrtnému loži může ilustrovat rozhodnutí knížete Adolfa Josefa, ke kterému přistoupil po smrti jeho otce v roce 1888. Tehdy nechal kníže Adolf Josef z posmrtných loží svých rodičů nechat vyrobit dvě klekátka k osobní modlitbě, jež byla umístěna do knížecích ložnic na zámku Hluboká.

Zpravidla druhý den po smrti proběhla pitva, se kterou byl spojen i proces balzamování. Balzamování bylo prováděno za účelem zpomalení rozkladu ostatků zemřelého tak, aby vydržely několik dní trvající ceremoniál pohřbu a nerozkládaly se příliš rychle i po uložení na místo posledního odpočinku.¹⁰¹ V případě Waltera byla pitva provedena až tři dny po datu úmrtí, tedy 22. dubna roku 1841. Prodlení si je možné vysvětlit již zmíněnou nepřítomností hlavy rodu, knížete Jana Adolfa ve Vídni, který se nejdříve musel ze Štýrska přesunout do hlavního města monarchie, aby pitvu svého syna nařídil. Balzamování těla prince Waltera není v pitevní zprávě ani v dalších dokumentech zmíněno, ale není důvod předpokládat, že by v tomto případě rodina udělala výjimku a od této konzervace fyzických ostatků upustila.

Těla Schwarzenbergů byla po pitvě a balzamování oblečena do smutečních šatů. Když se na počátku roku 1877 schylovalo k translaci ostatků členů schwarzenberské primogenitury do nově dokončené neogotické hrobky v Domaníně, musela být těla přenesena do nových vnitřních schránek tak, aby mohla být později do hrobky transportovány. Ze zpráv schwarzenberských úředníků, kteří tuto exhumaci prováděli, vyplývá, že tradičně byli Schwarzenbergové pohřbíváni v černých sametových šatech, které byly často překryty sukem. Zároveň byl součástí jejich pohřební výbavy růženec omotaný kolem rukou či kříž, který spočinul v rukách složených na hrudi.¹⁰² Nicméně z posmrtného portrétu prince Waltera víme, že jeho oblečení, ve kterém byl s největší pravděpodobností pohřben, bylo bílé. Zároveň je na svém lůžku zachycen, podobně jako později jeho matka kněžna Eleonora, obložen květy. Květinová výzdoba byla pro schwarzenberské pohřby velmi typická a provázela je po celé 19. století.¹⁰³

Posmrtný portrét prince Waltera nás přivádí k další části pohřebních obřadů. Poté, co byla těla zemřelých oblečena do smutečných šatů, přenesla se do malé rodinné kaple či do salonu, kde byla vystavena, aby se s nimi mohla rozloučit rodina či nejužší okruh rodinných přátel. V této chvíli bylo také malováno, kresleno a, od poloviny 19. století, fotografováno.¹⁰⁴ Jak dlouho trvalo či zda vůbec proběhlo soukromé či poloveřejné *ostentatio corporis* v případě prince Waltera opět není známo. Vezmeme-li ale v úvahu, že pitva proběhla 22. dubna a následujícího dne odpoledne opustilo princovo tělo naložené na pohřební vůz Vídeň tak, aby mohlo 24. dubna dopoledne dorazit do Třeboně, vyplývá, že případné soukromé či poloveřejné

¹⁰¹ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 126.

¹⁰² *Tamtéž*, s. 127.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 137.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 128.

vystavení těla se muselo udát spíše krátce 22. dubna případně v dopoledních hodinách dne následujícího.¹⁰⁵

Po ukončení soukromého či poloveřejného vystavení těla následovala translace ostatků v slavnostním konduktu na místo přímo spojené s pohřbem, na kterém zároveň proběhlo veřejné *ostentatio corporis*. U schwarzenberské primogenitury se v druhé polovině 19. století ustálil pro tento účel prostor kaple sv. Jana Křtitele v křížové chodbě bývalého augustiniánského kláštera v Třeboni, jež od sklonku 18. století patřila k děkanskému kostelu sv. Jiljí.¹⁰⁶ V tuto chvíli se se zemřelým mohla přijít rozloučit široká veřejnost, a zároveň byly za zemřelého slouženy zádušní mše svaté. Poté co bylo ukončeno veřejné vystavení těla, chýlila se celá funerální slavnost k samotnému konci – tedy přesun ostatků v konduktu na místo věčného spočinutí, které se od dob knížete Jana I. Nepomuka (1742-1789) nacházelo v kryptě kostela sv. Jiljí.¹⁰⁷

V rámci pohřbu prince Waltera nebyla ovšem situace natolik jednoduchá, jelikož, jak bylo zmíněno, tělo zemřelého neputovalo z místa úmrtí na tradiční místo zádušního kultu schwarzenberské primogenitury, ale pokračovalo dále do Českého Krumlova. Pro přehlednost následujícího textu je potřeba dodat ještě jednu kritickou poznámku k chronologické posloupnosti jednotlivých obřadů prince Waltera, jelikož některé prameny vydávají odlišná svědectví. Den po Walterově pitvě, tedy 23. dubna odpoledne, vyrazil vůz s Walterovými ostatky z Vídně na svoji cestu do Třeboně a odtud do Krumlova. Podle zprávy, kterou sepsal ředitel třeboňského panství bezprostředně¹⁰⁸ po ukončení pohřebních obřadů, a kterou považují za důvěryhodnější, dorazil vůz dle instrukcí vídeňské kanceláře k Třeboni v dopoledních hodinách 24. dubna. Odjezd ostatků prince dále do Krumlova byl poté naplánován na 25. dubna odpoledne tak, aby téhož dne večer dorazily na krumlovský zámek. Nicméně nikým nepodepsaná a nedatovaná zpráva pojednávající o převozu ostatků prince Waltera z Třeboně do Krumlova uvádí, že ostatky dorazily do Třeboně již v sobotu 23. dubna. Po najití příslušného kalendáře pro rok 1841 v chronologické pomůcce je ovšem zjevné, že 23. duben nebyl sobotou,

¹⁰⁵ Data odjezdu pohřebního vozu s tělem z Vídně a jeho příjezdu do Třeboně uvádí zpráva ředitelství třeboňského panství uložená v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

¹⁰⁶ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 127-128.

¹⁰⁷ GRUBHOFFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době*, s. 190.

¹⁰⁸ Zpráva je datována k 26. dubnu roku 1841, tedy byla dokončena den po závěru funerálních obřadů proběhlých v Třeboni.

nýbrž pátkem. Jeví se tedy jako logické, že při sepisování tohoto krátkého dokumentu došlo k chybě.¹⁰⁹

Dne 23. dubna 1841 odpoledne vyrazil pohřební vůz, na kterém se nacházely ostatky zemřelého prince z Vídně. Následujícího dne, 24. dubna, byl z Třeboně brzy ráno vypraven po tzv. vídeňské cestě speciálně upravený pohřební vůz, který byl v doprovodu domácího hofmistra Josefa Horského, lokaje a dalších úředníků třeboňského panství, kteří jeli samostatně v šesti bryčkách, dopraven do obce Sv. Magdalena.¹¹⁰ Poté, co do Sv. Magdaleny dorazil vůz vyslaný z Vídně, došlo kolem deváté hodiny k vysvěcení rakve a urny s pozemskými ostatky prince Waltera místním knězem a jejich předání z rukou zaměstnanců vídeňské kanceláře na třeboňské úřednictvo.

Rakev i urna byly přeloženy do pohřebního vozu, který byl zdoben červenými a bílými květy. Po stranách tohoto vozu byly zavěšeny znaky schwarzenberského rodu společně se jmény a daty narození a smrti prince Waltera. Střecha vozu byla zdobena křížem, vévodskou korunou a velkým věncem z květin. V doprovodu duchovního¹¹¹ a výše zmíněných schwarzenberských úředníků vyrazil vůz s rakví a urnou do Třeboně. V momentě, kdy třeboňským ředitelstvím ustanovený strážný uviděl od kaple sv. Petra a Pavla blížící se pohřební vůz s doprovodem, dal znamení do města Třeboně, aby se rozezněl největší zvon děkanského kostela sv. Jiljí. Po rozeznění největšího zvonu kostela se duchovenstvo, v Třeboni umístění důstojníci, zbylí knížecí úředníci a služebnictvo, zástupci městské správy, měšťané a veškeré obyvatelstvo města a okolních obcí, kteří „...*stísnění a plni upřímných pocitů lásky a oddanosti k nejjasnější knížecí rodině přišli s bolavým srdcem prokázat poslední službu nejmladšímu rodinnému výhonku a sdílet bolest jeho rodičů...*“¹¹² prošli skrze hradeckou bránu ven z města, kde očekávali příjezd ostatků zemřelého člena schwarzenberského rodu.

Z tohoto shromáždění se vydělilo dvanáct smutečně oblečených schwarzenberských písařů, kteří byli zdobeni šerpami z bílých květů a v rukou nesli hořící svíce, doprovázeni byli

¹⁰⁹ Tento dokument s chybou uložený v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan. Bez oprav byl využit in: KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

¹¹⁰ Dnešní název tohoto oblíbeného poutního místa je Majdalena. Od centra města Třeboně je vzdálena necelých 10 kilometrů.

¹¹¹ Ve zprávě třeboňského panství není tento duchovní blíže specifikován, vzhledem k tomu, že není zmíněn žádný duchovní, který by se vydal na předání ostatků, jež proběhlo v Majdaleně, se jeví jako pravděpodobné, že na cestě do Třeboně vůz doprovázel kněz kostela sv. Magdaleny.

¹¹² Citováno dle zprávy ředitelství třeboňského panství uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

stejným počtem bíle oděných dívek¹¹³, jejichž vlasy byly zdobeny malými květinovými věnci. Tito písaři i dívky pokračovali dále od brány města směrem k pohřebnímu vozu, se kterým se setkali u kapličky sv. Jana Nepomuckého, jenž se nachází na kopci nad Třeboní. Zde se připojili k pohřebnímu vozu, obestoupili jej z obou stran a doprovodili zpět k Hradecké bráně. Před branou byly ostatky prince Waltera za zvuků smutečních písní požehnány třeboňským děkanem páterem Janem Sádlem, kterému asistovalo pět dalších duchovních. Po ukončení tohoto obřadu se seřadil slavnostní kondukt a za vyzvánění všech třeboňských zvonů se vydal do města.

Kondukt, který byl podle Philippa Ariése již od vrcholného středověku úplným vrcholem celých funerálních obřadů,¹¹⁴ se v případě třeboňských zádušních obřadů prince Waltera skládal z celkem 16 skupin. Na samém začátku průvodu byl nesen kříž, který byl opět zdoben bílými květy, za ním následovala třeboňská školní mládež, chudí a knížecí špitálníci v jejich oblečení.¹¹⁵ Za nimi kráčela skupina zpěváků zpívajících žalm *Laudate pueri*, kteří byli doprovázeni hrou na tympány a trumpety. Poté pokračovali místní duchovní ve slavnostních ornátech, za nimiž šli ve dvou řadách seřazení myslivci a lesníci třeboňského panství, jež na sobě měli své uniformy. Následováni byli pohřebním vozem s ostatky, jenž byl tažen šesti koňmi a po svých stranách doprovázen již zmíněnými dvanácti písaři a dvanácti dívkami nesoucími svíce. Za nimi šli domácí hofmistr Josef Horský a sekretář František Kaizl, kteří na tomto nejčestnějším místě konduktu, ihned za ostatky zemřelého, zastupovali pozůstalou rodinu, jejíž členové se pohřbu neúčastnili. Poté v konduktu kráčel Michael svobodný pán z Dobřenic, který svojí přítomností reprezentoval v Třeboní sloužící důstojníky. Za reprezentantem armády byla pořadatelé konduktu umístěna široká skupina vyššího třeboňského úřednictva Schwarzenbergů, ve které se nacházel také budějovický krajský komisař Jan Adam rytíř z Kundratic. Poté následovali úředníci třeboňského magistrátu, třeboňští měšťané, ženy a vdovy knížecích úředníků a kondukt byl uzavírán všemi obyvateli Třeboně a přilehlých obcí či samot. Zpráva ještě dodává, že každý účastník konduktu nesl hořící svíci, jež byla ozdobena atlasovou stužkou.

Takto seřazený průvod se od Hradecké brány vydal pomalými kroky skrze město a zámeckou bránu až na zámecké nádvoří, kde zastavil. Na nádvoří zámku byla rakev i urna s Walterovými ostatky vyndána z vozu a čtyřmi vybranými úředníky přenesena do prostoru

¹¹³ Zpráva třeboňského panství udává, že se jednalo vždy o dcery knížecích úředníků, případně úředníků města Třeboň.

¹¹⁴ ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I.*, Praha, 2000, s. 207-210.

¹¹⁵ Jednotné úbory schwarzenberských špitálních byly tvořeny bílými (heraldicky stříbrnými) a modrými pruhy a odkazovaly tak na původ Schwarzenbergů z franckého panství Seinsheim, jehož byly tyto pruhy znakem.

kaple.¹¹⁶ Rakev s urnou byly v kapli položené na předem připravený katafalk, jenž byl v k tomuto účelu ozdoben opět bílými a červenými květinami¹¹⁷, po jeho bocích poté visely erby schwarzenberského domu. S rakví a urnou byla do kaple přenesena i vévodská koruna s květinovým věncem, které byly umístěny po dobu vystavení těla na rakev zemřelého. Potemnělý prostor zámecké kaple osvětlovalo celkem 32 kandelábrů, které byly rozmístěny kolem katafalku.

Po přenesení ostatků do kaple byla za přítomnosti smutečních hostů sloužena zádušní mše. Po této mši byly ustanoveny skupiny skládající se vždy ze dvou schwarzenberských úředníků či písařů, jednoho schwarzenberského lesníka a čtyřech špitálních,¹¹⁸ které se v pravidelných hodinových intervalech střídaly a modlily se za spásu zemřelého. Zároveň se od této chvíle do kaple chodila s princem Walterem loučit i široká veřejnost. Od šesté hodiny večerní se za přítomnosti úředníků a služebnictva konalo *Officium pro defunctis*, po kterém v osm hodin následovala další mše. Celou následující noc se u ostatků zemřelého modlily výše zmíněné skupiny a obyvatelé města a okolí měli poslední možnost se přijít se zemřelým rozloučit až do dvou hodin odpoledne následujícího dne, tedy 25. dubna, kdy bylo veřejné *ostentatio corporis* ostatků Waltera Schwarzenberga v Třeboni ukončeno. Rakev s urnou byly vyneseny z kaple ven, přeloženy na pohřební vůz a ten se vydal na cestu do Krumlova.

Doprovod pohřebního vozu na cestě z Třeboně lze v tomto případě rozdělit na dvě základní skupiny. První skupina byla pěší a skládala se z nosiče kříže, knížecích špitálních a duchovenstva, většiny schwarzenberských zaměstnanců na Třeboni a velkého počtu obyvatel města. Tato skupina doprovázela ostatky prince pouze ke třeboňskému kostelu sv. Alžběty, kde se obrátila a vrátila se zpět do města. Druhá skupina, jež jela v bryčkách či na koních, zahrnovala zástupce myslivců – Jana Heyrowského a Jana Olšbaurea, kteří pohřební vůz doprovázeli po stranách, a poté celkem dvanáct třeboňských vyšších úředníků včetně domácího

¹¹⁶ Ačkoliv není ve zprávě kaple blíže specifikována, popis trasy do kaple napovídá, že ostatky prince Waltera byly přeneseny ze zámeckého nádvoří do malé rodinné kaple sv. Kateřiny, která se nachází přímo v třeboňském zámku. Nicméně na dalších řádcích této zprávy je uvedeno, že v kapli byly slouženy mše za přítomnosti všech smutečních hostů, pakliže by se jednalo o všechny účastníky konduktu, tak ti by se do kaple sv. Kateřiny z kapacitních důvodů nevešli. Je tedy otázkou, zda pisatel zprávy nemínil pod označením „*Schlosskapelle*“ například kapli sv. Jana Křtitele v kostele sv. Jiljí, jenž je tzv. Dlouhou chodbou propojen s třeboňským zámkem, případně zda na mši byl přítomen pouze užší okruh osob vyššího sociálního postavení. Osobně se přikláním k druhé možnosti, tedy že na první sloužené mši byla přítomna menší skupina smutečních hostů.

¹¹⁷ V dokumentu se doslova uvádí, že byl posypán takto barevnými květy. Díky grafickému zachycení katafalku s rakví a urnou, je zjevné, že tyto květy byly připevněny na červenou látku, která překrývala samotný katafalk. Grafické znázornění katafalku prince Waltera je uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

¹¹⁸ Vždy se mělo jednat o dva muže a dvě ženy.

hofmistra Josefa Horského. Tato část doprovodu následovala ostatky prince Waltera na jeho poslední cestě až za České Budějovice.

Po osmi kilometrech vykonala skupina úředníků doprovázející pohřební vůz první zastávku v obci Štěpánovice, kde jej očekával místní kněz, zpěváci, školní mládež a veškeré obyvatelstvo obce. Při tomto zastavení došlo k vysvěcení ostatků prince Waltera knězem, a poté shromážděné obyvatelstvo obce doprovodilo pohřební vůz na konec vesnice. Dále pokračovala skupina skrze obec Lišov, kde se navzdory přítomnosti jednoho z nejznámějších schwarzenberských špitálů patrně žádná zastávka nekonala, a vůz s doprovodem obcí pouze projel.¹¹⁹ Cesta dále pokračovala směrem na Budějovice, a u obce Rudolfovo se k třeboňským úředníkům připojili úředníci a myslivci z hlubockého panství, kteří po několik následujících kilometrů sdíleli doprovod pohřebního vozu s úředníky třeboňskými.¹²⁰ Konkrétní osobou, která se na tomto místě přidala, byl schwarzenberský dvorní lovcí Antonín z Feldeggu.

Takto složená skupina, kterou ještě rozšířili úředníci z panství Libějovice,¹²¹ se 25. dubna v šest hodin večer nacházela před obcí Kamenný Újezd. Na začátku této obce na pohřební vůz s doprovodem čekali duchovní ze zdejšího kostela, schwarzenberští zaměstnanci z Plavnice,¹²² zástupci místní samosprávy, školní mládež a obyvatelstvo obce i přilehlých lokalit aby se společně odebrali do místního kostela Všech svatých, kde farář Jan Kratochvíl za asistence svého kaplana Jana Šábeleho rakev vysvětil a odsloužil předepsané modlitby. Z kostela, v doprovodu všech výše jmenovaných, se vydaly ostatky prince Waltera opět na cestu.¹²³

¹¹⁹ Usuzuji tak na základě dopisu místního faráře z 10. května roku 1841, který je adresován přímo knížeti Janu Adolfovi. Kněz Anton Hermann se v tomto dopise knížeti omlouvá, že v Lišově neproběhla zastávka, a že zde neposvětil rakev s urnou prince Waltera. Své chování odůvodňuje tím, že nebyl patronátních duchovenstvem z Hluboké informován a nedostal žádné instrukce. Dopis je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

¹²⁰ Místo, kde se hlubočtí úředníci připojili ke svým třeboňským kolegům je v dokumentech popisováno jakožto „*křížovatka na cestě nad městem Rudolfovo*“. Patrně se jednalo o křížovatku mezi dnešními obcemi Hůry a Libnič. V této souvislosti se v jednom dokumentu objevila informace, že po setkání hlubockých a třeboňských úředníků došlo k předání ostatků a dále byl doprovod vozu tvořen již jen úředníky z Hluboké. Jelikož se jedná o dokument nedatovaný a není znám jeho autor, přikláním se k názoru, že tomu tak nebylo a třeboňští úředníci pokračovali až za Budějovice. Dokument uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

¹²¹ Z dochovaných pramenů není známo, kdy se tato část úředníků přidala k doprovodu pohřebního vozu. Vzhledem k poloze Libějovic se tak ale pravděpodobně stalo před vstupem do Budějovic či za Budějovicemi.

¹²² V Plavnici, nacházející se zhruba 1,5 km od Kamenného Újezdu, vlastnila rodina Schwarzenbergů jeden ze svých nejvýznamnějších pivovarů.

¹²³ V Kamenném Újezdě také pravděpodobně proběhlo částečné přepřažení koní. Usuzovat lze z příkazu, které vydalo ředitelství krumlovského panství plavnickému správcovskému úřadu, na kterém požadovalo poskytnutí dvou vraníků, kteří měli být v Kamenném Újezdu připraveni 25. dubna nejdéle ve dvě hodiny odpoledne. Uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

Po těchto obřadech byly rakev s urnou opět naloženy na pohřební vůz, který se vydal do zhruba tři kilometry vzdálené vesnice Kosov, kde na vůz čekala skupina úředníků ředitelství krumlovského panství společně s hejtmanem schwarzenberské granátnické gardy, kteří se připojili k doprovodu pohřebního vozu. Z Kosova vedla cesta ostatků prince Waltera dále do Rájova, kde byla rakev s urnou požehnána černickým¹²⁴ farářem. Od Rájova se zároveň shromažďovali obyvatelé přilehlých obcí, kteří se sdružovali za pohřebním vozem a následovali jej dále. Další zastávkou na cestě byla obec Přisečná, jež se nachází přímo před Českým Krumlovem, zde byly rakev s urnou přeloženy na nový honosně vyzdobený vůz, na kterém ostatky Waltera pokračovaly dále do Krumlova, až ke kapli sv. Trojice. Na místě této již neexistující kaple čekalo na pohřební vůz celkem 16 duchovních, kteří požehnali pozemské ostatky zesnulého prince.

Od kaple sv. Trojice se seřadil kondukt, který doprovodil pohřební vůz až do areálu krumlovského zámku. Složení konduktu se příliš nelišilo od toho, jež se uskutečnil o den dříve v Třeboni. Zahájen byl křížem, který následovali knížecí a městští špitálníci, nesoucí pochodně. Za nimi šla školní mládež držící svíce, následována byla oddílem městských ostrostřelců s kapelou. Poté následovalo duchovenstvo, pohřební vůz obklopený dvanácti dívkami, za nímž šel sekretář Kaizl s domácím hofmistrem Horským, následováni byli krumlovskými důstojníky. Závěr konduktu poté patřil úředníkům krumlovského panství, města Krumlova s manželkami. Následoval druhý oddíl městských ostrostřelců a zcela na závěr kráčel shromážděný lid. Pisatel zprávy, jenž zachycuje průběh funerálních obřadů na krumlovském panství, se o tomto konduktu a jeho atmosféře vyjádřil takto: *„Byl to nesmírně dojemný pohled na tento Měsícem slabě osvětlený průvod spousty vysokých nehybných plamenů svící a pochodní, následovaných tisíci lidmi, jehož žalostný smysl se rozléhal do široké krajiny díky nočnímu vyzvánění zvonů...“*¹²⁵

Takto seřazený kondukt pokračoval od kaple sv. Trojice dále do města, prošel Budějovickou branou a skrze město Latrán dorazil na druhé nádvoří krumlovského zámku, kde krátce na to vykonala granátnická garda vojenskou přehlídku. Poté byla rakev přenesena na předem připravená dekorovaná nosítka, jež byla osmi úředníky¹²⁶ odnesena v konduktu se

¹²⁴ Obec Černice se svým románským kostelem sv. Máří Magdaleny se nachází na trase z Českých Budějovic do Českého Krumlova. Od Českého Krumlova je vzdálena zhruba 8,5 km. Obec Rájov v této době náležela do černické farnosti.

¹²⁵ Citováno dle zprávy o pohřebních slavnostech na Krumlovském zámku, jež je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádan.

¹²⁶ Jednalo se úředníky Kardaše, Müllera, Zimmemauera, Schlossera, Nového, Kiliána, Mayera a Haase, při čemž poslední dva jmenovaní nesli urnu s vnitřnostmi prince Waltera.

stejným pořadím do vyzdobené zámecké kaple sv. Jiří. Zde, v deset hodin večer, byly ostatky prince Waltera položeny na katafalk, jenž byl překrytý červeným sametem a zdoben zlatem, rodovými erby, vévodskou korunou a obklopen byl svícemi a květinovou výzdobou. Poté, co byla rakev s urnou vysvěceny krumlovským prelátem za asistence dalšího duchovenstva, započalo 24 hodin trvající veřejné *ostentatio corporis*, během něž u katafalku drželi stráž vždy po hodině se střídající dva příslušníci granátnické tělesné stráže Schwarzenbergů. Zároveň se každou hodinu v kapli střídaly skupiny po jednom úředníkovi, jednom písaři a dvou knížecích špitálníchích, aby se modlily za zemřelého.¹²⁷

Následujícího dne, 26. dubna, byla v deset hodin dopoledne členy krumlovského minoritského konventu sloužena mše za zemřelého, které se účastnili místní důstojníci, úředníci města a krumlovské prelatury, jejich ženy, veškerý schwarzenberský personál a žáci krumlovského Hospodářského ústavu. Zároveň v průběhu 26. dubna se vždy na jednu hodinu rozezněly veškeré zvony města a zámku, aby připomněly úmrtí mladého prince. Později v tento den byly do rukou ředitele krumlovského panství předány dva klíče od Walterovy rakve, které měly být uloženy ve zdejších archivu.

Večer se shromáždili všichni smuteční hosté v kapli sv. Jiří, a po příjezdu krumlovského preláta ve zvláštním kočáře byla v kapli sloužena poslední zádušní mše za prince Waltera. Po jejím konci, v devět hodin večer, byla rakev požehnána, posvěcena a sundána z katafalku. Schwarzenberští granátníci držící pochodně utvořili v interiéru zámku uličku, kterou byly v konduktu stejného pořadí jako předešlého dne rakev s urnou přeneseny skrze zámek do malé kapličky sv. Anny, kde byly uloženy. Pozemské ostatky prince Waltera zde byly naposledy posvěceny krumlovským prelátem, a ihned poté byla kaple zamknuta. Jeden klíč obdržel správce krumlovského zámku a druhý ředitel krumlovského panství. Tímto aktem byly ukončeny pohřební obřady prince Waltera a posmrtná pouť jeho tělesných ostatků byla na krátkou dobu přerušena.

Při popisu funerálních obřadů prince Waltera, které proběhly v Třeboni a na Krumlově, zaujme čtenáře patrně fakt, že se této části pohřbu neúčastnil žádný člen knížecí rodiny. Na tuto skutečnost často upozorňuje tradice přisuzující princí Walterovi nemanželský původ jakožto na jeden z důkazů takového tvrzení. Jak ukázal ale výzkum Václava Grubhoffera, neúčast pozůstalých členů schwarzenberského rodu na pohřbu nebyla tolik

¹²⁷ Pro funerální slavnosti na Krumlově jsou v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádán, dochovány dokonce přesné hodinové rozpis, jimiž krumlovské ředitelství určovalo, jaký úředník bude kdy přítomen v kapli.

výjimečná. Na několika příkladech úmrtí v knížecí rodině ukazuje, že pokud v době druhé poloviny 19. století, kdy byly pohřby rodové šlechty veřejností silně sledovány, se břemeno smutku projevilo jako příliš těžké, musela pozůstalá rodina volit mezi neúčastí na pohřbu či veřejným projevením smutku, které bylo v rozporu s nároky na distinktivní chování této sociální skupiny. Zcela jasně se toto dilema projevilo v roce 1902, když v Šang-haji zemřel princ Karel Vavřinec, syn knížete Adolfa Josefa a jeho manželky Idy. Matka zesnulého se rozhodla neúčastnit jakýchkoliv veřejných částí pohřebních obřadů. Stejně tak lze připomenout smrt kněžny Eleonory v létě roku 1873, po které její manžel kníže Jan Adolf raději odjel na návštěvu k Paarům do Bechyně, než aby nesl břemeno smutku veřejně. Na pohřbu jej poté zastupoval jeho syn, dědičný princ Adolf Josef.¹²⁸

Neúčast knížete Jana Adolfa a kněžny Eleonory na pohřbu jejich nejmladšího dítěte tedy nepovažuji za projev nelegitimity prince Waltera, ale jakožto důsledek šoku a příliš vysoké míry zármutku knížecího páru. Je třeba připomenout, že smrt blízkého člena rodiny, a to i v případě dlouho očekávaného konce, byla vždy těžkým okamžikem pro jeho nejbližší, zvláště pak, když se jednalo o tragickou smrt malého dítěte, která byla v ostrém kontrastu schwarzenberských představ o „dobré smrti“, již si Schwarzenbergové v průběhu 19. století představovali jakožto poklidné umírání na lůžku, obklopeném příbuznými.¹²⁹

Zároveň popsany průběh Walterova pohřbu dokládá, že jeho vrcholem byl, stejně jako u dalších členů rodiny Schwarzenbergů a dalších příslušníků této sociální skupiny, symboly naplněný kondukt, ke kterému směřovaly veškeré obřady započaté bezprostředně po úmrtí daného jedince. Formu konduktu a jeho hierarchické uspořádání od nejnižších vrstev k pomyslnému středobodu, tedy ostatkům zemřelého a pozůstalým, navíc dědilo šlechtické prostředí s určitými změnami již od dob raného novověku. Nedílnou součástí konduktů bylo zastoupení duchovenstva, které si již v době vrcholného středověku nárokovalo starost o nebožtíka.¹³⁰ Další pravidelnou součástí pohřebních průvodů od raného novověku, která se potvrzuje i v případě pohřbu prince Waltera a dalších Schwarzenbergů, byla školní mládež, jež často s kapelou zajišťovala i hudební doprovod. Školáci účastni na konduktu vyjadřovali snadno čitelný symbol protikladu jejich mladého života a smrti. Zároveň byla v katolickém prostředí chápána dětská modlitba jako účinný prostředek pro zajištění spásy duše zemřelého. Podobnou funkci měli v pohřebních průvodech chudí či špitálníci, jež byli tradičně umístováni

¹²⁸ GRUBBHOFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době*, s. 201-202.

¹²⁹ GRUBBHOFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 113.

¹³⁰ K tématu role duchovních v pohřebním rituálu ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I.*, s. 203-210.

na začátek průvodů, jejich modlitba byla opět vnímána jako silný nástroj v posledním boji lidské duše o věčný život. Hojné využívání prvků svící a pochodní, se kterým jsme se setkali u Waltera Schwarzenberga v krumlovském konduktu, poté odkazovalo na symboliku světla jakožto věčného života.¹³¹

3.3 Walterova hrobka a ukončení princovy posmrtné pouti

V malé zámecké kapli na Krumlově čekaly pozemské ostatky prince Waltera několik dalších měsíců, než byla dokončena vlastní princova hrobka – kaple sv. Kříže, kterou nechal knížecí pár Jana Adolfa a kněžny Eleonory vystavět na již zmíněném místě *Waltersruhe*.¹³² Jak bylo řečeno, prameny nedovolují objasnit důvody, jež vedly knížete a kněžnu Eleonoru ke stavbě zvláštní hrobky pro své nejmladší dítě, ani proč k tomuto účelu vybrali právě nedaleké okolí zámku Červený Dvůr.¹³³

Ze zakládací listiny Walterovy hrobky vyplývá, že žádost o postavení kaple u Červeného Dvora byla ředitelstvím krumlovského panství podána již 21. května roku 1841.¹³⁴ Žádost byla poté na počátku června téhož roku kladně vyhodnocena guberniálními a krajskými úřady. Jasným požadavkem knížecího páru bylo, aby stavba hrobky proběhla co nejrychleji. Dle plánů byli výstavbou pověřeni architekt Franz Beer, vrchní schwarzenberský stavitel Wilhelm Nevenhorst a stavitel Jan Svoboda, jež jsou zároveň pod všemi stavebními plány podepsáni.¹³⁵ Za tímto účelem byly v průběhu druhé poloviny června vyčleněny dva panské vozy z hospodářského dvora Křenov a dva vozy z Nového Dvora ke svážení písku, dva vozy z Červeného Dvora a další dva blíže nespecifikované vozy na místo dovážely cihly, blíže neurčený počet vozů svážel další stavební materiál. Aby práce na stavbě probíhaly co nejrychleji, bylo nařízeno odebírat cihly z právě probíhající přestavby zámku Hluboká.¹³⁶

¹³¹ KRÁL, Pavel. *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice, 2004, s. 190-211.

¹³² Někdy je tento název také jakožto „*Waltersruh*“.

¹³³ V souvislosti s lokací samotné hrobky je často zmiňováno, že stála mimo vlastní areál zámku Červený Dvůr, nicméně dobová mapa místa ukazuje, že ze zámeckého areálu vedla ke kapli cesta. Patrně tedy bylo *Waltersruhe* vnímáno jako integrální část zámeckého areálu. Mapa, jenž by toto potvrdovala je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, oddělení map a plánů, sign. I^A B 566.

¹³⁴ Zakládací listina je společně s plány hrobky uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, sign. I^A 3K^a 15c/1, neuspořádáno.

¹³⁵ Stavební plány byly patrně nejdříve vytvořeny na obyčejném papíře. Později došlo k vyhotovení podrobnějších plánů na pergamentu, a to sice v celkem třech kopiích. Ve třech kopiích byla vyhotovena na pergamentu i zakládací listina Walterovy hrobky. Jedna kopie plánů hrobky a zakládací listiny byla vložena do základního kamene kaple sv. Kříže, druhá kopie byla odeslána do rodinného archivu ve Vídni a třetí byla uložena v českokrumlovském archivu. Vzhledem k přestěhování rodinného archivu primogenitury na Krumlov disponuje krumlovský archiv v současnosti dvěma kopiemi plánů a zakládací listiny hrobky.

¹³⁶ KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

Zároveň byly krumlovským ředitelstvím skrze vídeňskou schwarzenberskou kancelář objednány z Vídně některé ozdobné prvky kaple – kamenný kříž, tři kamenné erby, dřevěná vrata, železná mříž, oltář a podstavec pod rakev. Ačkoliv František Beer již na začátku září roku 1841 hlásil, že stavba je hotova a je potřeba pouze počkat, až zdivo vyschne, dodání těchto prvků se protahovalo.¹³⁷ Až v průběhu září informovala vídeňská kancelář krumlovské ředitelství, že tři kamenné erby a kříž byly již odeslány, vrata a mříž jsou téměř připraveny k odeslání, ale oltář a podstavec ještě nebyly dokončeny.¹³⁸ Kdy dorazil podstavec s oltářem na krumlovské panství, prameny nedokládají, nicméně oltář pro kapli sv. Kříže pravděpodobně nebyl ve Vídni dokončen zcela. Důkazem k tomu je dopis napsaný na krumlovském ředitelství, datovaný k 20. listopadu 1841, ve kterém se píše, že na ozdobný ornament oltáře se již nebude čekat, a místo toho se využije ornament z oltáře červenodvorské zámecké kaple.¹³⁹ Celkové náklady na stavbu hrobky byly v lednu roku 1842 vyčísleny na celkem 18 942 zlatých a 54 ¼ krejcarů, nicméně v květnu následujícího roku byla celková suma za stavbu zvýšena na 22 578 zlatých a 12 ¼ krejcarů, z čehož vyplývá, že ačkoliv byla již hrobka oficiálně využívána, probíhaly na ní patrně ještě drobné stavební práce.¹⁴⁰

Oběžníkem krumlovského ředitelství z 23. listopadu 1841 byli úředníci krumlovského panství upozorněni, že následujícího dne proběhne vyzvednutí ostatků prince Waltera z malé zámecké kapličky a jejich převezení do nově dokončené hrobky, a za tímto účelem se mají všichni úředníci s jejich ženami setkat na zádušní mši svaté, jež bude sloužena 24. listopadu v devět hodin dopoledne.¹⁴¹ 24. listopadu, půl hodiny před zmíněnou zádušní mší, byly za přítomnosti vyšších úředníků, hejtmána granátnické gardy a dalších dvou granátníků vyzvednuty ostatky prince Waltera, naloženy na vůz tažený čtyřmi vraníky a převezeny k hrobce u Červeného Dvora. Slavnostní vysvěcení hrobky provedl českobudějovický biskup Arnošt Konstantin Růžička v deset hodin dopoledne téhož dne. Bezprostředně po vysvěcení byla do hrobky vnesena Walterova rakev s urnou, a poté odsloužil krumlovský prelát za přítomnosti českobudějovického biskupa, krumlovského zámeckého kaplana, kvardiána krumlovského minoritského kláštera a farářů z obcí Kájov a Chvalšiny slavnostní mši svatou.

¹³⁷ KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

¹³⁸ Tato skutečnost vyplývá z jednotlivých dopisů, které si navzájem vyměnili ředitelství krumlovského panství a vídeňská kancelář Schwarzenbergů. Dopisy jsou uloženy v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, sign. I^A 3K^a 15c/1, neuspořádáno.

¹³⁹ Dopis je uložen tamtéž.

¹⁴⁰ KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

¹⁴¹ Tento oběžník je uložen v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádán.

Rodinu Schwarzenbergů zde reprezentoval ředitel českokrumlovského panství s hejtmanem granátnické gardy.¹⁴²

Vzhled dnes již neexistující Walterovy hrobky byl silně poznamenán britským pobytem knížecího páru, od kterého v době stavby uběhly pouze tři roky, a celkově ji lze charakterizovat jakožto neogotickou stavbu. Hrobka byla centrálního půdorysu s oktogonální dispozicí. Průčelí budovy bylo zdobeno celkem třemi kamennými erby. Po pravé straně vstupního portálu byl umístěn erb liechtenštejnský, po levé straně portálu erb schwarzenberský, který byl zároveň umístěn i nad portál. Na vrcholu průčelní atiky byl umístěn kamenný kříž s ovinutým věncem. Portál byl postaven ve tvaru lomeného oblouku, jenž byl ve svém vrcholu zdoben lilíí a osazen dvoukřídlými vraty. Vrata byla zdobena vyřezanými kružbami a křížem, zároveň byla před nimi umístěna železná mříž.

Oltář se nacházel přímo naproti vstupu do kaple a ve stejné linii, uprostřed kaple, byl umístěn podstavec s rakví prince Waltera, na níž byla položena vévodská koruna. Kam byla položena urna s vnitřnostmi prince, není možné určit. Z plánů hrobky vyplývá, že podstavec byl určen pouze pro rakev. Jako možné východisko se jeví, že situace byla ve Walterově hrobce vyřešena stejně jako o třicet let později v hrobce primogenitury v Domaníně, kde byla Walterova urna umístěna na zvláštní konzole na stěně hrobky.¹⁴³

V hrobce u *Waltersruhe* odpočívaly pozemské ostatky prince Waltera až do léta roku 1873, kdy zemřela jeho matka, kněžna Eleonora, která před svojí smrtí projevila výslovné přání, aby její syn byl pohřben v jenom společném hrobě s ní. Převoz rakve a urny s ostatky prince se uskutečnil bez jakýchkoliv obřadů v den pohřbu kněžny, tedy 30. června 1873. Nicméně ani na hřbitově kostela sv. Jiljí neměl princ najít věčný odpočinek, jelikož po čtyřech letech byly ostatky Waltera znovu přesouvány, tentokrát do nové schwarzenberské hrobky v Domaníně.¹⁴⁴

Ke stavbě tohoto objektu přistoupil kníže Jan Adolf v návaznosti na smrt své ženy, nicméně o stavbě samostatné hrobky uvažoval nejpozději od roku 1847. Navzdory tomu, že kostel sv. Jiljí s kryptou byl již ve 40. letech 19. století nevyhovující svými hygienickými podmínkami a zaostával také v oblasti reprezentace, rozhodl se kníže, vzhledem k probíhající přestavbě zámku Hluboká, odložit stavbu samostatné hrobky, a místo toho nechal opravit

¹⁴² KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

¹⁴³ Popis na základě několika stavebních plánů uložených v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, sign. I^A 3K^a 15c/1, neuspořádáno a skic dané stavby uložených SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593, neuspořádán. Stručnější popis stavby nabízí také KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*.

¹⁴⁴ GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 165.

stávající místo odpočinku svého rodu. Výstavba nového rodového mauzolea zbyla zahájena 14. července roku 1874 a dokončena byla po třech letech. Vysvěcení nové hrobky, které proběhlo ve dnech čtvrtého výročí úmrtí kněžny Eleonory, bylo nesmírně honosnou dvoudenní slavnostní oslavující celý rod Schwarzenbergů. 29. července došlo k vysvěcení samotné hrobky Bedřichem kardinálem Schwarzenbergem, a následujícího dne vyvrcholila slavnost v podobě translace celkem 15 představitelů rodu z krypty kostela sv. Jiljí do nového pohřebiště. Jako první tři rakve byly do hrobky v Domaníně přepraveny rakve knížete Josefa II., zakladatele primogenitury, jenž měl být tímto aktem oslaven, a dále kněžny Eleonory a prince Waltera. Rakev prince byla vyzdvižena na podstavec, jenž na své přední straně nese reliéf anděla odnášejícího malé dítě, urna s vnitřnostmi byla umístěna na zvláštní místo na stěně krypty. Zbylé ostatky knížat a kněžen ze Schwarzenbergu byly přemístěny do krypty o něco později, v průběhu rekviem, které v kapli nové hrobky sloužil Bedřich Schwarzenberg. Po odsouzení této mše a chvílích, jež byly vyhrazeny soukromé modlitbě a rozjímání členům rodiny, byl princ Walter a zbylí zesnulí členové rodu ponecháni svému věčnému odpočinku.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Ke stavbě neogotické hrobky schwarzenberské primogenitury zejména GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, s. 165-168, 203-210.

Závěr

Cesta knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu do Velké Británie roku 1838, které se účastnila i kněžna Eleonora ze Schwarzenbergu, byla pro knížecí pár bezesporu důležitou událostí. Ačkoliv byla cesta realizována zejména díky diplomatickému angažmá Jana Adolfa, nelze zapřít její potenciál v kulturním obohacení zúčastněných osob. Kníže Schwarzenberg navštívil britské ostrovy v roce 1838 již podruhé, nicméně pro jeho manželku se jednalo o první velkou zahraniční cestu a o vůbec první širší seznámení se s fenoménem dané doby – historismem.

Na základě analýzy dostupných pramenů a literatury byla zrekonstruována cesta do Velké Británie a tamní pobyt z pohledu kněžny Eleonory, který byl v dosavadních historiografických pracích spíše opomíjen či omezen na několik málo řádků. Vzhledem k absenci dalších pramenů se ovšem nepodařilo zmapovat britskou cestu tak detailně, jako je to možné u knížete Jana Adolfa. Navzdory tomu lze tušit program kněžny v době výpravy. Převážně se jednalo o doprovázení jejího muže Jana Adolfa, kterému pomohl původ kněžny nejen ke zvýšení lesku a prestiže jeho samotného, ale – vzhledem k jeho diplomatické misi – také celé habsburské monarchie. V tomto ohledu lze upozornit především na honosnou slavnost, kterou uspořádala Eleonora v Hotelu Richmond.

Druhým významným bodem programu bylo poznávání britského prostředí a zejména kultury historismu. V úvahu tedy přichází navštěvování různých pamětihodností, šlechtických sídel a seznamování se členy tamní šlechtické obce, případně významnými podnikateli. Ačkoliv dané aktivity nelze doložit na přímých pramenných zdrojích, jeví se jako pravděpodobné. Kníže Jan Adolf při svém druhém britském pobytu v jistém smyslu pravděpodobně vybíral či specifikoval inspirační zdroj pro přestavbu zámku Hluboká, ke které se rozhodl někdy mezi první a druhou výpravou do Velké Británie (tedy mezi lety 1825-1838). Je logické, že Jan Adolf chtěl, aby se jeho manželka, která se v pozdějších letech angažovala především při úpravě interiéru zámku, seznámila s dobovým britským vkusem a stylem, v němž byla Hluboká přestavěna.

Druhá část práce byla věnována synovi knížete Jana Adolfa a kněžny Eleonory – princovi Walterovi. Na základě dosud nezpracovaných pramenů bylo možno sestavit průběh pohřebních rituálů tohoto mladého člena rodu. Zároveň byly zjištěné informace na základě literatury komparovány se schwarzenberskými pohřebními zvyklostmi. Toto srovnání dokázalo, že až na několik momentů proběhl pohřeb prince Waltera v podobné režii jako u dalších členů

schwarzenberské primogenitury. Hlavní rozdíl lze spatřit v místě pohřbu prince Waltera, který nespočinul na klasickém místě rodové paměti, jímž byla v roce 1841 krypta kostela sv. Jiljí v Třeboni, ale ve zvláštní hrobce na místě zvaném *Waltersruhe* nedaleko zámku Červený Dvůr. Zároveň byla potvrzena teze o smutečním konduktu co – by nejslavnostnějšímu momentu celého pohřbu, jehož forma se nejen u Schwarzenbergů předávala z generace na generaci.

Otázka legitimacy prince Waltera, která bývá často zpochybňována, nemůže být zcela bezpečně zodpovězena. Nicméně se nejeví jako pravděpodobné, že by princ Walter byl skutečně plodem nevěry kněžny Eleonory. Jeho jméno, pro schwarzenberský rod netypické, lze přisoudit britskému pobytu, při kterém byl Walter počat, a jímž byl knížecí pár bezpochyby silně ovlivněn. Zároveň je v tomto ohledu třeba zmínit velkou zálibu kněžny Eleonory v skotském spisovateli Walteru Scottovi, po kterém mohl být mladý princ pojmenován.

Naopak studium „*případu Walter*“ dokazuje, že princ byl právoplatným potomkem knížecího páru a žádné dostupné prameny ani v nejmenším nenaznačují jeho nemanželský původ. Také se nejeví jako logické, že by kníže Jan Adolf, který byl znám také díky své hospodárnosti, vydal nemalé finanční prostředky na stavbu a údržbu Walterovy hrobky, kdyby byl princ Walter nemanželský. Ještě více vyvrací teorii o nemanželském původu událost z konce července 1877, kdy byla slavnostně vysvěcena nová hrobka schwarzenberské primogenitury v Domaníně u Třeboně. V nejslavnějším momentu celé události, kdy byly ze starého pohřebiště převáženy ostatky do nového místa rodové paměti, se dostalo princů Walterovi nesmírné poctě. Jeho ostatky byly totiž převezeny na jednom voze s ostatky jeho matky a jeho děda, knížete Josefa II. Jana, zakladatele schwarzenberského prvorozenectví, který měl být novou hrobkou oslaven. Zdá se nemyslitelné, že by kníže Jan Adolf přistoupil k takovému kroku, kdyby byl princ Walter skutečně nemanželským dítětem.

Veškeré zmínky o nelegitimitě Waltera Schwarzenberga lze přisoudit ústní tradici, kterou jsou šířeny dodnes. Kněžna Eleonora, vídeňskou společností nazývána „*schöne Lori*“, byla velmi známou osobností své doby a tím pádem budila u některých obyvatel monarchie i značné kontroverze. Nevěru při britském pobytu, která jí byla přičítána, je potřeba přiřadit dobovým pomluvám a zlým jazykům.

Téma kněžny Eleonory skýtá další neprobádaná místa. Na historický výzkum čeká širší zpracování Eleonořiny osobnosti a jejího života, jelikož první kapitola této práce není v tomto ohledu zcela jistě vyčerpávající. V dílčích studiích by mohla být zpracována charitativní činnost kněžny či další cesty, které podnikla. V případě existence pramenů

s odpovídající výpovědní hodnotou by zpracování kněžniných cest mohlo více napovědět o její zálibě k umění historismu. Takové poznatky by mohly přispět k lepšímu poznání přestavby zámku Hluboká, ale také celkově k lepšímu poznání začátků fenoménu historismu na území rakouské monarchie.

Ani téma prince Waltera není zcela vyčerpáno. V tomto případě by stálo za úvahu provést na základě studia příslušných pramenů komparaci jednotlivých dětských pohřbů ve schwarzenberské rodině. V širší perspektivě by dětské pohřby Schwarzenbergů mohly být srovnány s pohřby dětí jiných podobně postavených rodů rakouské monarchie. Takovéto bádání na poli prince Waltera i kněžny Eleonory však již přesahuje rámec předkládané práce.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov

Fond Rodinný archiv Schwarzenberků

Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 581

Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 581/1

Eleonore Gemahlin Johann Adolfs II., fasc. 584

Johann Adolf II., fasc. 557

Kinder Johann Adolfs II. Walther, fasc. 593

Fond Velkostatek Český Krumlov

Signatura I^A 3K^a 15 c/1

Fond Velkostatek Český Krumlov, oddělení map a plánů

Signatura I^A B 566

Sbírka alb a grafických listů

Signatura 84

Signatura 94

Literatura

ARIÉS, Philippe. *Dějiny smrti I.*, Praha, 2000

ARIÉS, Phillipe. *Dějiny smrti II.*, Praha, 2000

BEZECNÝ, Zdeněk. *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice, 2005

BEZECNÝ, Zdeněk. *Smrt šlechtice* In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století*, Praha, 2001, s. 206-266

BINDER, Filip. *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga*. Bakalářská práce Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha, 2014. Vedoucí práce Jan Županič

Der Floh, Wien, ročník 2, číslo z 3. dubna 1870

GAŽI Martin (ed.). *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice, 2013

GAŽI, Martin – PAVELEC, Petr (edd). *Český Krumlov: od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, České Budějovice, 2004

GRUBHOFFER, Václav. „*Mou nesmrtelnou duši poroučím milosrdenství jejího stvořitele...*“ *Pohřby Schwarzenbergů v 19. a na počátku 20. století*. In: GAŽI Martin (ed.). *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice, 2013, s. 653-664

GRUBHOFFER, Václav. *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenberků v občanské době* In: BŮŽEK Václav, KRÁL Pavel (edd.). *Paměť urozenosti*, Praha, 2007, s. 188-208

GRUBHOFFER, Václav. *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů 1732-1914*, České Budějovice, 2013

JAHODA, Martin. *Anglický šlechtický kočár* In: *Klenoty poštovního muzea. 33 příběhů sbírkových předmětů*, Praha, 2011, s. 36-37

KRÁL, Pavel. *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice, 2004

KUBÍKOVÁ, Anna. *Schwarzenberské hrobky*, *Obnovená tradice* 1993, ročník 4, číslo 7, s. 1-3

KUBÍKOVÁ, Anna. *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*. *Obnovená tradice*, České Budějovice, 2007, ročník 18, číslo 36, s. 27-32

KUBÍKOVÁ, Anna. *Walterova hrobka u Červeného Dvora*, *Obnovená tradice* 2006, ročník 17, číslo 34, zdroj online <http://www.hss.barok.org/text-clanku.php?t=664&c=34&cc=1#top>, poslední návštěva 4. ledna 2017

KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla období klasicismu*, Praha, 1999

KUTHAN, Jiří. *Aristokratická sídla v českých zemích: 1780-1914*, Praha, 2014

LENDEROVÁ, Milena. *Tragický bál: život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*, Praha, 2004

MATOUŠ, Václav. *Třeboň*, Praha, 1967

PALECZEK, Raimund. *Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století* In: GAŽI Martin (ed.). *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice, 2013, s. 37-46

PALECZEK, Raimund. *Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph zu Schwarzenberg in Südböhmen während des Neoabsolutismus*, München, 2006

POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu (dokončení)*. Obnovená tradice, České Budějovice 2014, ročník 25, číslo 49, s. 14-26

POPELKA, Kristina. *Eleonora ze Schwarzenbergu*. Obnovená tradice, České Budějovice, 2013, ročník 24, číslo 48, s. 1-10

SIEGLOVÁ, Kateřina. *Neogotická přestavba zámku Hluboká nad Vltavou*. Diplomová práce Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, Praha, 2012. Vedoucí práce Jiří Kuthan

ŠUBERT, František Adolf. *Z českého jihu*, Praha, 1902

ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství. Vzpomínky I*, Praha, 1947

ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila. *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha, 2007

VYBÍRAL, Jindřich – SEKYRKOVÁ, Milada. *Britská cesta Jana Adolfa roku 1825* In: *Umění. Časopis Ústavu dějin umění*, ročník 46, 1998, s. 129-145

VYBÍRAL, Jindřich. *Hluboká jako „ženský vrch“*, In: *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha, 1999, s. 80–83

VYBÍRAL, Jindřich. *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha, 1999

zu SCHWARZENBERG, Karl. *Geschichte des reichsständischen Hauses Schwarzenberg*, Neustadt an der Aisch, 1963

ŽUPANIČ, Jan – FIALA, Michal – STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha, 2006

ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha, 2006

Seznam příloh

1. Portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu, Natale Schavioni, 1834. Ze sbírek Státního hradu a zámku Český Krumlov. Za poskytnutí digitálních reprodukcí jednotlivých obrazů děkuje autor kastelánu SHZ Český Krumlov PhDr. Pavlu Slavkovi.
2. Jezdecký portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu, W. Zinsle, 1867. Ze sbírek SHZ Český Krumlov.
3. Portrét knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu, Charles Louis Philippot, zhruba polovina 19. století. Ze sbírek SHZ Český Krumlov.
4. Mapa přibližné trasy cesty knížecího páru do Velké Británie roku 1838. Při tvorbě mapy byly použity hranice dnešních státních celků. Autor kartograf Vojtěch Hořák.
5. Fotografie kočáru knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu, jimž se dopravoval na korunovací královny Viktorie. Za poskytnutí fotografií děkuje autor práce Mgr. Janu Střechovi, řediteli Poštovního muzea, jehož je kočár exponátem.
6. Fotografie detailu znaku knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na jeho kočáře. Fotografie poskytlo Poštovní muzeum.
7. Posmrtný portrét prince Waltera ze Schwarzenbergu, autor neznámý, pravděpodobně duben 1841. Ze sbírek Státního zámku Třeboň. Za poskytnutí digitální reprodukce portréту a dalších fotografií děkuje autor kastelánovi Státního zámku Třeboň Ing. Pavlu Hofmanovi.
8. Posmrtná fotografie kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu, autor neznámý, 1873. Fotografie je uložena v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, sbírka alb a grafických listů, sign. 84.
9. Vyobrazení katafalku prince Waltera, autor neznámý, doba vytvoření neznámá. Uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolf II. Walther, fasc. 593, neuspořádán.
10. Obraz zachycující veřejné vystavení ostatků prince Waltera v kapli sv. Jiří na zámku Český Krumlov, autor neznámý, doba vzniku po roce 1841. Ze sbírek SHZ Český Krumlov.
11. Plán hrobky prince Waltera vyvedený na pergamenu, autor neznámý, 1841. Uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, RA Schwarzenberků, Kinder Johann Adolf II. Walther, fasc. 593, neuspořádán.
12. Situační plán zámeckého areálu Červený Dvůr, místo stavby hrobky prince Waltera je na plánu vyznačeno červenou barvou, autor neznámý, doba po roce 1841. Uloženo v SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, VčČK, sign. I^A 3K^a 15 c/1, neuspořádáno.
13. Fotografie hrobky prince Waltera zachycující stav objektu na přelomu 19. a 20. století, autor neznámý, doba vzniku přelom 19. a 20. století. Převzato z

<http://www.ukucharu.cz/zajimavosti-z-okoli/38-uncategorised/62-walterova-hrobka>

dne 28. prosince 2016.

- 14.** Fotografie urny s ostatky prince Waltera, jež je uložena v hrobce schwarzenberské primogenitury v Domaníně. Fotografii poskytl SZ Třeboň.
- 15.** Fotografie rakve s ostatky prince Waltera rovněž uloženými ve schwarzenberské hrobce v Domaníně. Fotografii poskytl SZ Třeboň.
- 16.** Fotografie čelního pohledu na neogotickou hrobku schwarzenberské primogenitury. Fotografie byla převzata dne 29. prosince 2016 z <https://www.zamek-trebon.eu/pamatky/trebon/fotogalerie/schwarzenberska-hrobka/hrobka-v-zime.jpg>.

Přílohy

Příloha č. 1: Portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu v jejím věku 22 let. Autor Natale Schiavoni. Rok vyhotovení 1834.

Příloha č. 2: Portrét kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu na koni se smečkou psů. Autor W. Zinsle. Rok vyhotovení 1867.

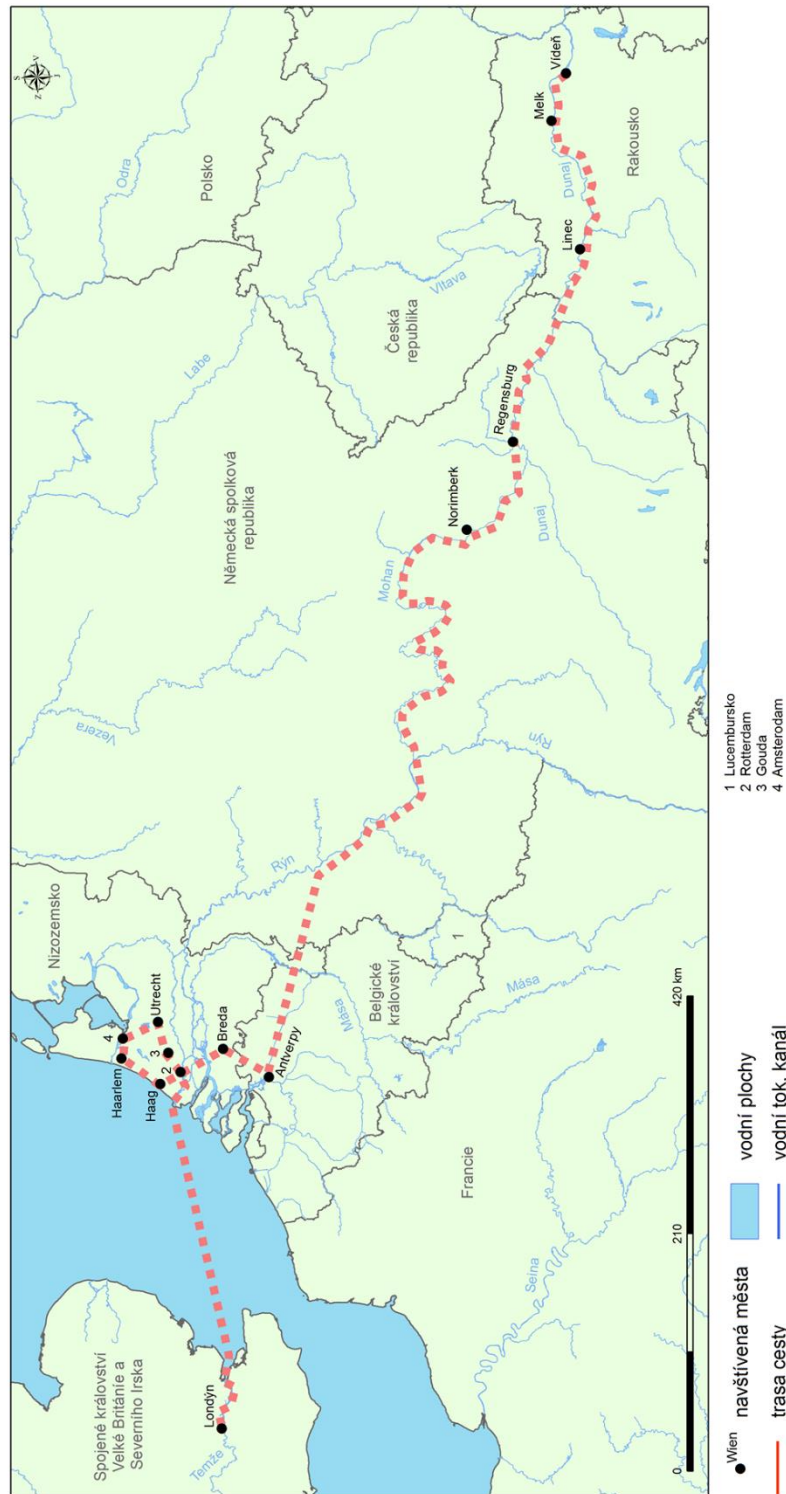

Příloha č. 3: Portrét knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu. Autor Charles Louis Philippot.
Doba vyhotovení zhruba polovina 19. století.

Příloha č. 4: Přibližná trasa cesty knížete Jana Adolfa II. a kněžny Eleonory do Velké Británie uskutečněná v roce 1839.

CESTA DO VELKÉ BRITÁNIE
v období květen - listopad 1838

Vojtěch HOŘÁK
Malá Skála 2016

Příloha č. 5: Kočár, kterým se kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu dopravoval na korunovaci královny Viktorie. Vyrobeno společnostmi Barker & Co. a Thrupp v Londýně. Doba výroby 1804-1835.

Příloha č. 6: Jeden ze znaků knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu, které byly umístěny pod střechu kočáru, kterým se kníže dopravoval na korunovaci královny Viktorie.

Příloha č. 7: Posmrtný portrét prince Waltera ze Schwarzenbergu, autor neznámý, doba vyhotovení duben 1841. Na portrétu se zřetelně projevuje květinová výzdoba na lůžku zemřelého.

Příloha č. 8: Posmrtná fotografie kněžny Eleonory ze Schwarzenbergu, autor neznámý, doba vzniku konec července 1873. Na této fotografii se opět projevuje květinová výzdoba, která Schwarzenbergy na jejich pohřbech doprovázela celé 19. století.

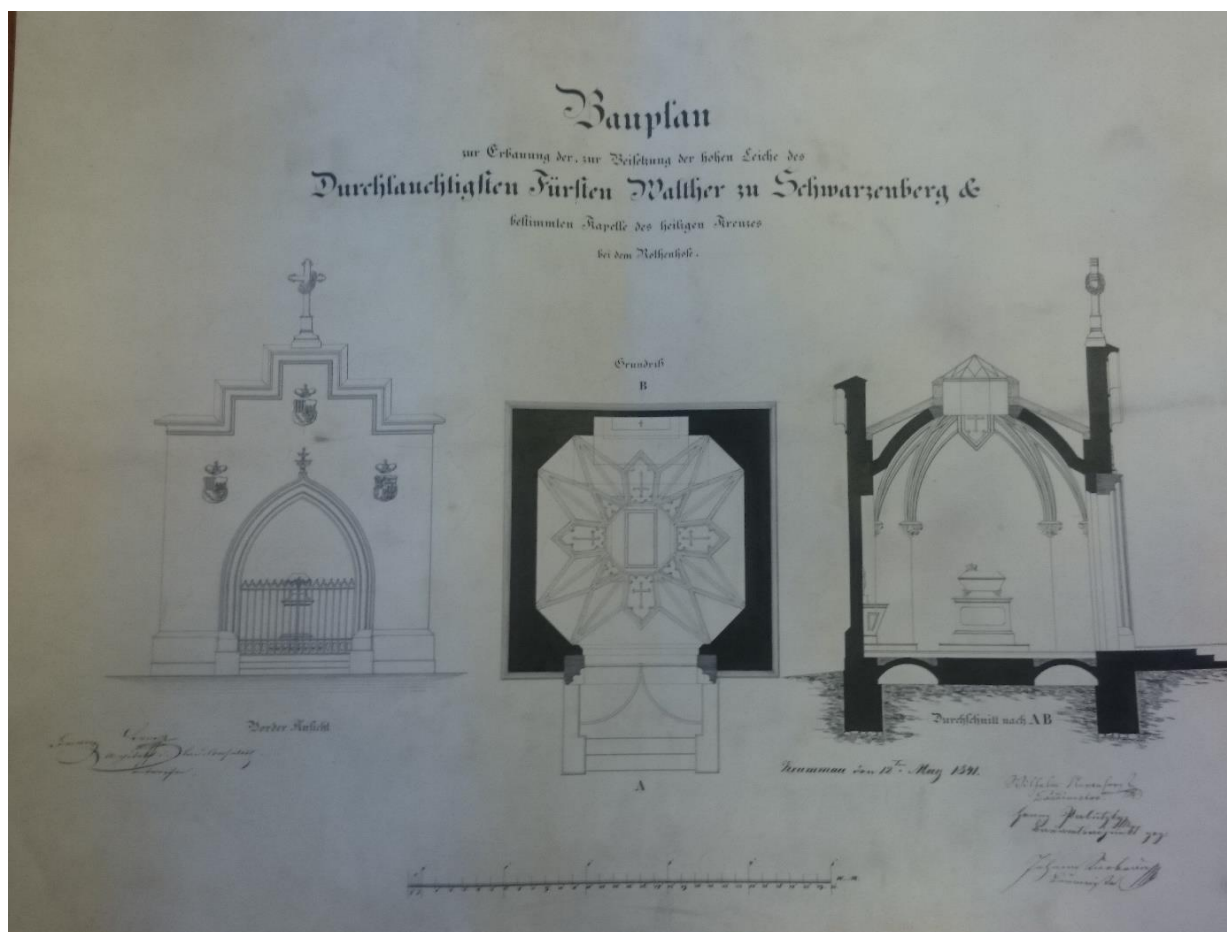
Příloha č. 9: Vyobrazení katafalku prince Waltera ze Schwarzenbergu. Pravděpodobně se jedná o zachycení katafalku, který byl postaven v kapli sv. Jiří na zámku Český Krumlov. Autor neznámý, doba vytvoření neznámá.

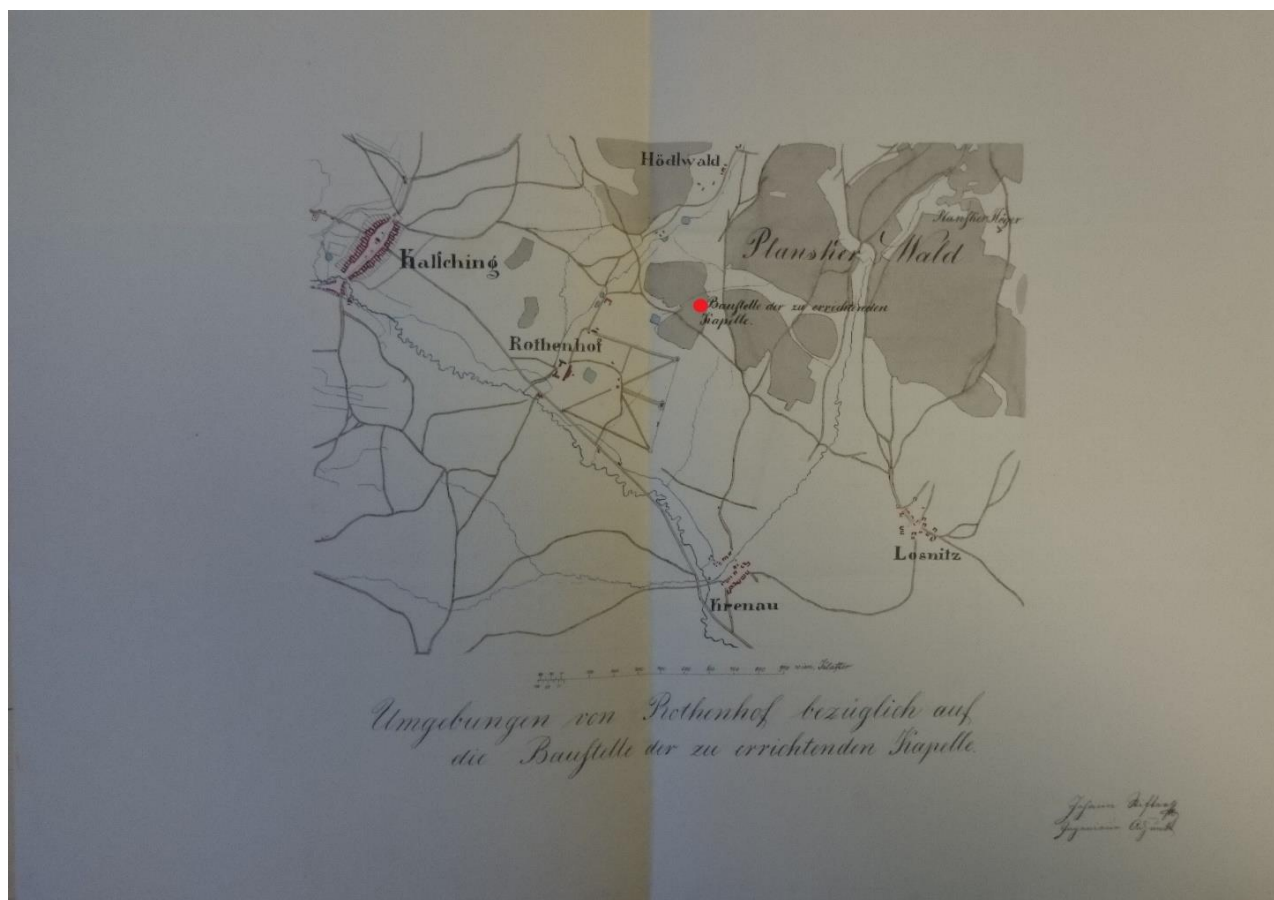
Příloha č. 10: Výjev pohřebního obřadu prince Waltera ze Schwarzenbergu v kapli sv. Jiří na zámku Český Krumlov. Autor neznámý, doba vzniku po roce 1841.

Příloha č. 11: Plán hrobky prince Waltera ze Schwarzenbergu, který byl vyveden na pergamenu celkem ve třech kopiích. Autor neznámý, doba vzniku 1841.

Příloha č. 12: Situační plán zámeckého areálu Červený Dvůr, v jehož blízkosti byla postavena hrobka prince Waltera. Tzv. *Waltersruhe*, tedy místo, kde hrobka stála, je na plánu vyznačeno červenou barvou.

Příloha č. 13: Fotografie hrobky prince Waltera zachycující stav objektu na přelomu 19. a 20. století, autor neznámý, doba vzniku přelom 19. a 20.

Příloha č. 14: Fotografie urny s ostatky prince Waltera, jež je uložena v hrobce schwarzenberské primogenitury.

Příloha č. 15: Fotografie rakve s ostatky prince Waltera rovněž uloženými ve schwarzenberské hrobce v Domaníně.

Příloha č. 16: Pohled na průčelí neogotické hrobky schwarzenberské primogenitury v Domaníně. Autor i doba vzniku neznámí.

